№ 160 ՈՒՐԲԱԹ, 23 ՅՈՒԼԻՍԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 23 ՅՈՒԼԻՍԻ № 160

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէնքիցով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 5 ՌՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 ղրուշ։ Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել եաւ հին հասցեն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամակադրոշմով)։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.։ Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К^о" ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում։

ԱՆԴԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՎՐԱՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԱՄԱՐԱՅԻՆ ԹԱՏՐՈՆ

Այսօր, ուրբաթ, յուլիսի 23-ին

6-րդ օր ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀՍԿԱՅԱԿԱՆ ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻ

ԿԸՄԲՇԱՄԱՐՏԵՆ 5 ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԶՈՅԳԵՐ.

I զոյգ՝ ՎԱՆ-ՐՕՏԷՆ—Ս. ՊԵՏԵՐՍՕՆ։ II զոյգ՝ վճռական ըմբշամարտ՝ ՀՍԿԱՅ ՄԱԽՕՎ—ՄԱՏԻՒՇԷՆԿՕ։ III զոյգ՝ ԲԵՐՆԵԿԱԴՕ—ԽԱՆՕՀ ՆԱՋԻ։ IV զոյգ՝ ԿՕՐՆԷԼ ՏԵՄԲԼԻ—ՎԱԼՏԵՐ։ V զոյգ՝ ՄԻԽԷԼ-ՄԱՅԷՐ—ԼԻՒԴՎԻԳ.

Նախ քան ըմբշամարտը սկսվելը՝ երեկոյեան ժամը 9-ից— ՍԻՆԵՄԱՏՕԳՐԱՖ։ Ըմբշամարտի սկիզբը երեկ. ժ. 10½-ին։ Գները մատչելի են (30 կ. մինչև 2 ր.)։ Այգում նուագում է կանանց երաժշտախումբը։ Կայ փառահեղ խոհանոց։

(առ.) 851. 0—3

ԳԻՐ

ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԸ

(Թիֆլիս, Վէլյամինովսկայա փող., № 7)

Կոմիսիայով գրքեր է ընդունում վաճառելու։

(ա. օ.) առ. 854. 2—2

ԳԵՂՈՒՆԻ

«Մշակի» խմբագրութեան տրամադրութեան տակ կան սակաւաթիւ օրինակներ։ Ուստի նրանք, որոնք ցանկանում են ունենալ իրանց սեղանի վրա այդ գեղեցիկ հրատարակութիւնը և միևնոյն ժամանակ օգնութիւն հասցրած լինել Ադանայի ջարդի միջոցին որբացած հայ մանուկներին, թող շտապեն դիմել «Մշակի» խմբագրութեան։

Գինն է Թիֆլիսում՝ 4 ր., Թիֆլիսից դուրս՝ ճանապարհածախսով՝ 4 ր. 50 կ.։

(օ. մ.) առ. 830. 5—4

ՀԻՆ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՅԻ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

—

Չը նայելով այն յետամնացութեան, որի մէջ գտնվում են Առաջաւոր Ասիայի երկիրները, կան մի շարք կուլտուրական նուաճումներ, որ արել են այդ երկիրները հնումը և պահպանել մինչև այժմ։

Խօսենք օրինակներով։

Իւրաքանչիւր ոք գիտէ, որ Փոքր-Ասիայի ծխախոտի տեսակները շատ յարգի են վաճառանոցում և գործածութեան մէջ։ Թիւրքահպատակ ծխախոտագործները, որոնք հաստատվեցին Սև ծովի ափերին, մեծ մասամբ հայեր, մասամբ յոյներ և մի փոքր թւով էլ թիւրքեր, տարածեցին փոքր-ասիական ծխախոտագործութիւնը արևմտեան Կովկասում և բացեցին նոր երկրում հարստութեան մեծ աղբիւր։

Եւ այժմ Ռուսաստանի այդ շրջանը մատակարարում է ամենալաւ տեսակ ծխախոտը Ռուսաստանի ծխախոտագործներին, մասամբ էլ արտահանվում է Ռուսաստանից դուրս։

Փոքր-Ասիայի մի քանի շրջաններում, օրինակ՝ Անգօրայում, Սեբաստիայում, Վասպուրականում տարածված են ազնուացեղ ֆիլիկ այծեր, որոնք տալիս են թանգագին բուրդ թաւիշների և ուրիշ բարձր տեսակի հիւսուածքների համար։ Եւ Թիւրքիային հետևելով՝ ուրիշ երկիրներ սկսեցին տարածել ֆիլիկ այծեր ընդարձակ տարածութիւնների վրա։

Պարսկաստանի, Թիւրքիայի և մասամբ Կովկասի մի քանի շրջաններ պատրաստում են թանգարժէք գորգեր և ուրիշ կապերտներ, որոնք մինչև այժմ մնացել են մրցութիւնից դուրս և մեծ քանակութեամբ պահանջվում են արևմտեան շուկաներում։

Նոյնը կարող էինք ասել արևելեան արծաթագործութեան և մի քանի ուրիշ նուրբ արհեստների մասին։ Նոյնը՝ զանազան տեսակ մրգերի և ընդեղէնների մասին։

Այդ օրինակները հաստատում են, որ հին կուլտուրական կեանքը մշակած է եղել մի շարք բարւոքումներ և հասած է եղել մի շարք կատարելագործութիւնների, որոնց հետքերը պահպանվել են մինչև մեր օրերը։

Եւ եթէ՝ անկասկած՝ վերջին հինգվեց դարերի դժբաղդ և դժոխային ազդեցութիւնները ճնշած և խեղդած չը լինէին կուլտուրական առաջադիմութեան արտայայտութիւնները, մենք կունենայինք Առաջաւոր Ասիայում մի գերազանց առաջնակարգ կուլտուրա, որը աջող մրցութեան կարող էր դուրս գալ ուրիշ երկիրների և ժողովուրդների հետ արդիւնաբերութեան ասպարէզում։

Անցեալը անցել է և ներկայ դարը տալիս է յարմարութիւններ աշխատելու կուլտուրայի զարգացման և կատարելագործութեան համար։

Բայց լուրջ գործ դեռ քիչ է կատարված։

Եւ երկիւղ կայ, թէ մի գուցէ մեր անհոգութեան պատճառով մենք կորցնենք նաև այն կուլտուրական ժառանգութեան առաւելութիւնները, որոնք հասել են մեզ հնութիւնից։

Եւրոպան և Ամերիկան քնած չեն և ամեն միջոց գործ են դնում օր առաջ խլացնելու մեր երկրի արդիւնաւէտ արհեստները, որպէսզի իրանք իրանց ձեռքին ունենան արդիւնաբերութեան և այդ ճիւղերը, յետ մղելով բոլոր մերձակիցներին։ Եւ զարմանալի չը պէտք է թւի, եթէ ասենք, որ օրինակ Աֆրիկայում, Աւստրալիայում և Ամերիկայում ներկայումս այնքան բազմացրել են վերև յիշված ֆիլիկ բրդի արդիւնաբերութիւնը, որ ինքը այդ բրդի նախահայրենիքը այժմ տալիս է մի եօթներորդ մասը այն ֆիլիկ բրդի, որ ստացվում է ամբողջ երկրագնդի վրա։

Եթէ մենք շարունակելու լինենք նոյնպէս անտարբեր և սառն կերպով վերաբերվել մեր կուլտուրական առաջադիմութեանը և անկարող լինենք լուրջ հոգատարութեամբ բարւոքել մեր տնտեսութիւնը, մենք մեր ձեռքից բաց կը թողնենք և այն ժառանգութիւնը, որ ստացել ենք հին կուլտուրայից։

Եթէ մենք ցանկանում ենք, որ մեր ստացած ժառանգութիւնը լինի ամուր և յարատև, պարտաւոր ենք այդ ժառանգութեան վերաբերութեամբ գործադրել մի շարք օժանդակիչ միջոցներ, որոնք աւելի ևս բարձրացնէին նրա նշանակութիւնը և արժէքը ժամանակին արած բարեփոխութիւններով և կատարելագործութիւններով։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ, 21 յուլիսի

Պեկինի ռուսաց հաւատարմատարի և չինական արտաքին գործերի մինիստրութեան միջև յուլիսի 17-ին համաձայնութիւն կայացաւ Սունգարիի վրա նաւագնացութիւն հաստատելու կանոնների վերաբերութեամբ։

Յիշեալ համաձայնութիւնը ներկայումս հաւանութիւն գտաւ կայսերական կառավարութիւնից և հաւատարմատարից, որ լիազօրութիւն ունի ձևակերպել նոր ակտ, որից յետոյ կանոնները կը մտնեն իրանց ուժի մէջ և կը փոխարինեն Սունգարիի վրա գոյութիւն ունեցող ժամանակաւոր կարգին, որի ժամանակը լրանում է յուլիսի 18-ին։

Նոր կանոններով նկատի են առնված ռուսական առևտրի շահերը և իրաւունքները, միաժամանակ ապահովելով Չինաստանի օրինական իրաւունքները։ Հիմնական սկզբունքն է՝ մեզ վերապահել առևտրական այն արտօնութիւնները, որոնք երաշխաւորված են նախկին պայմանագրերով բովանդակ մանջուրական սահմանագլխի նկատմամբ։ Նաւագնացութեան կանոնները եռամեայ են։ (Հ. Գ.)

—

Լոնդոն, 21 յուլիսի

Լորդերի պալատ։ Հնդկաստանի հարցին՝ գաղութների գործերի ստատսսեկրետարը պատասխանեց, որ Հնդկաստանի կառավարութիւնը անհրաժեշտ է համարում, նկատի առնելով Տիբէտում տիրող իրերի անհանգիստ դրութիւնը, սահմանագլխին ունենալ բաւականաչափ պատերազմական ուժեր և հարկաւոր եղած դէպքում պաշտպանել անգլիական առևտրական գործակալութիւնները։ Այդ ուժերը կանցնեն Տիբէտի սահմանագլխով միայն այն դէպքում, եթէ այդ անհրաժեշտ կը հանդիսանայ անգլիական շահերի պաշտպանութեան համար. սակայն միջամտել չին-տիբէտային տարաձայնութիւններին ոչ մի կերպ չեն կարող։ (Հ. Գ.)

—

Բեռլին, 21 յուլիսի

«Ֆոսսիշէ-Ցայտունգին» հեռագրում են Աթէնքից, որ զինուորական մինիստր Զօրբասը հրահանգագրեց զօրահրամանատարներին՝ հսկել, որպէսզի օֆիցերները ձեռնպահ մնան ամեն տեսակ քաղաքական նախընտրական ագիտացիայից, ինչպէս նաև ցոյցերից, և ընտրութիւնների օրը չը հեռանան իրանց տներից։

Տեօտօկիսը և Ռալլիսը վճռեցին իրանց ընտրութիւններին Բէօտիայի կողմից բացի Վէնիզէլօսից դնել նաև հինգ կրետացիների թեկնածութիւն։ (Հ. Գ.)

—

Պարիզ, 21 յուլիսի

Մեկնեց սպանական թագաւորական զոյգը։ (Հ. Գ.)

—

Օ դ ե ս ս ա.—Ժանտախտը տարածվում է. Գեներալ Տօլմաչէվը կարգադրեց Կարմիր Խաչին՝ չընդունել հրէայ բժիշկների։

—

Պ ե տ ե ր բ ու ր գ.—Քաղաքագլուխ Գլազունովը արգելեց ընդունել հրէայ բժիշկներին քաղաքային ծառայութեան մէջ։

—

Գ ա ն ձ ա կ.—Յուլիսի 18 ին Շամխոռում Նաղիի աւազակախումբը կտրեց մի մարդու գլուխը և սպանեց 5 հոգու։ Ուղարկված են կօզակներ աւազակներին ձերբակալելու։

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

—

Կ. Պոլիս, 21 յուլիսի

Մինիստրների խորհուրդը որոշեց Գերմանիայում ձեռք բերել երկու հին զրահանաւեր, իւրաքանչիւրը 12,000 տոնն պարունակող։

Նավրանի մօտերը սիրիացի դրուզները յարձակվեցին երեք գիւղերի վրա, կողոպտեցին, կոտորեցին ազգաբնակութեանը և խզեցին հեռագրական հաղորդակցութիւնը։ Դամասկոսի վալին զօրքեր է ուղարկել։ (Հ. Գ.)

—

Բեռլին, 21 յուլիսի

Արժանահաւատ աղբիւրից հաղորդում են, որ Թիւրքիան բանակցութիւններ է վարում Գերմանիայի հետ՝ գնելու կրկին «Բրանդէնբուրգ» տիպի երկու գերմանական զրահանաւեր։ (Հ. Գ.)

—

Թեհրան, 21 յուլիսի

Շահի և դիպլօմատիական մարմնի ներկայութեամբ փայլուն կերպով անցան կօզակների զօրախաղերը իշխան Վաչբօլսկիի հրամանատարութեամբ։ Մանկահասակ շահը ձիով անցուդարձ արեց կօզակների շարքերով։

Մէջլիսը իրաւունք տուեց կաբինետին՝ երեք ամսվայ ընթացքում ստիպողաբար զինաթափ անել բոլոր նրանց, որոնք չեն պատկանում զօրքերի կազմին, և հանգստութիւն մտցնել, ցրելով ամեն տեսակ հակակառավարական համախմբումներ։ Կօզակներին հրամայված է աջակցել բախտիարներին։ (Հ. Գ.)

ՊՈԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

—

Կ. Պոլիս, 13 յուլիս

Մեր ազգ. վարչական գործերը կը քալեն անխախանձելի վիճակի մէջ. պանամայական քննութիւնները կը շարունակուին. տեսնենք, հետզհետէ աւելի մութը պիտի երթանք թէ դէպի լոյս. որովհետև մեր պատրիարքարանի գործերուն մէջ ինչ որ ճշմարիտ է՝ ցարդ դէպի մութը քալած է նշխրկի պէս։

Ընդհ. Ժողովը գրեթէ անդամալոյծ է. օրակարգի հարցերը իբրև թէ անկեալանոցի մէջ բանտարկուած՝ կը մնան այնտեղ։ Ժողովը, վերջերս, իր բոլոր կենդանութիւնը ցուցուց եկեղեցիներու դուռները փակելու հրապարակային առևախօսութեանց հարցին մէջ։ Հազիւ թէ միջին ճամբայ մը գտնուած էր, հասաւ կաթողիկոսական կոնդակը, և համաձայնութեան ամեն եզր վերցաւ։ Միութեան մաս մը, որ աւելի տրամադիր էր ժողովրդային հոսանքներու դէմ ռևիզէ պատնէշ քաշելու, ուժաւորուեցաւ։ Վարչութեան խառն ժողովները, որոնց ղրկուած էր կոնդակին տրամադրութեան գործադրութիւնը, վճիռ տուին փակելու եկեղեցիին դուռները ժողովրդային բանախօսութեանց առջև։

Վարչութեան այդ նիստին՝ զօրեղապէս դէմ խօսած են Հալաճեան, Խօճասարեան և ժամանակ դոքթ. Թորգոմեան։ Այս վերջինը յորդորած է ժողովականները, որ իմաստութիւն ունենան քիչ մը աւելի հեռուն տեսնելու։ Եթէ,—ըսած է,—փաստ մէջ կը ձգուի, որ եկեղեցին ու եկեղեցականութեան դէմ խօսքեր ալ կրնան տեղի ունենալ, եկեղեցականները, մեծ մասամբ, իրենք ալ աւելի եկեղեցիին սրբութեանը դէմ մեղանչած են իրենց վարքովը, իրենց կեանքովը։ Եկեղեցիին սրբութիւնը անշուշտ վեր է եկեղեցականէ—մը և յախուռն խօսողէ մը։ Ատով կեղրակացնէ, թէ անօրինակ բան է հայ կեանքին մէջ եկեղեցիներու դուռներու այդ կերպ փակումը։ Ու յետոյ, տեսնելով որ ժողովը կը միտի դէպի իր մտադրած եզրակացութիւնը, կառնէ կը քալէ։

Թէրզեան պատրիարքը, աշխարհական և հոգևոր պատգամաւորներով, փոխադարձ այցելութեան եկաւ Դուրեան պատրիարքի։ Դարձեալ կրկնուեցան համագործակցութեան խօսքեր։

Երբեք եղած չէ, որ Սակըզ-Աղաջի հայ-կաթոլիկները պատրիարքարանը առարկայ ըլլայ համազգային այսքան համակրանքի։ Անշուշտ, տոոր մէջ, տեսնուածը ազգային շահերու գիտակցութիւնն է, որ լա՛լեայն կը խօսի։ Եթէ միմիայն բացարձակ արժանիքը ըլլար, օրինակ հմտութիւն լեզուներու և կամ ուրիշ տեսակ կարողութիւն, Աղաբեանը աւելի մեծ տեղ պիտի բռնէր. մինչդեռ ան երբեք համազգային համակրանք չվայելեց. ազգը նոյնպէս անտարբեր մնաց Սապպաղեան պատրիարքի մասին։

Թէրզեան պատրիարքի համար շատ գործ կայ նոյն իսկ հայ-կաթոլիկ շրջանակներու մէջ։ Այն մասը, որ կապեր ունեցած է Վենետիկի ու Վիէննայի Մխիթարեանց հետ, կրօնքով միայն զատուած կը մնայ մայր-ազգութենէ, իսկ կան որ, առաջին օրուընէ, մտած են լատին հոգևորականներու ուղղակի հսկողութեան ներքև. այդպիսիները այսօր տեսակ մը կորսուած մարդկութիւն են՝ լեզուով, բարքով, կեանքով օտարացած։ Այդ օտարացումին գլխաւոր նպաստող մըն ալ եղած է ազգին ունեցած տառապագին կեանքը, կառավարական հալածանքներու ներքև։

Այժմ ճիշդ ատենն է ձայն տալ այդ կորսուածներուն, որ մնան գոնէ հայ-կաթոլիկ ազգ. իրաւասութեանց տակ, ու հետզհետէ նոր կեանք մը պատրաստուի։ Ժամանակն ըստ ամենայնի նպաստաւոր է այս կարգի շարժումներու։

Գաւառները, ինչպէս կերևի, այս կարգի շարժումներու մէջ Պոլիսէն աւելի ընդունակութիւն ցոյց կուտան։ Շատ հաւանական է, որ նոր կեանքը աւելի շուտ պիտի խըմորուի Պոլիսէն դուրս. ու երանելի մայրաքաղաքը, սահմանափակուած իր ծիծաղելի աւատամոլութեանց, մոլեռանդութեան և կեղծաւոր փարիսեցիութեան մէջ, պիտի ջանայ իր գոյութիւնը տևնել մինչև չգիտեմ ինչ տեսակ մտքի ու սրտի հնոտիքներու մէջ։

Շահէն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԴԱՍԷՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԽՕՍԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(17 յուլիսի 1900 թ.—17 յուլիսի 1910)

I

Не говори съ тоской ихъ нѣтъ,
а съ благодарностью—были.
В. А. Жуковскій

Տասը տարի սրանից առաջ ռուս գրականութիւնը, հասարակական կեանքը և բովանդակ հայ ժողովուրդը ունեցան մի ծանր կորուստ. 1900 թւի յուլիսի 17 ին, կէսօրվայ ժամը 3-ից անց, Մոսկվայում յանկարծամահ եղաւ Գրիգոր Աւետովիչ Ջանշեանը դեռ կենսալի՝ գրիչը ձեռքին և սրտում իր հայրենակիցներին պաշտպանելու և օգնելու չիրագործված ծրագիրներով…

Արկածներով հարուստ չէ հանգուցեալի կենսագրութիւնը, մի կենսագրութիւն, որ տիպիք է ռուս գրականութեան անձնուէր աշխատաւորների մեծամասնութեան համար։

Գրիգոր Ջանշեանը ծնվել է Թիֆլիսում, մի աղքատ ընտանիքում, 1851 թւի մայիսի 17-ին։ Տասներկու տարեկան հասակում, որպէս կովկասահայ թոշակաւոր, նրան ուղարկում են Լազարեան ճեմարանը, որը փայլուն վերջացնելուց յետոյ անցնում է համալսարանի իրաւաբանական բաժինը։ Վերջացնելով համալսարանը, նա 1874 թւին վերադառնում է ընդմիշտ Մոսկվայում և, տանելով երդուեալ հաւատարմատարների շարքը, նուիրում է իրան գլխաւորապէս գրականութեան—առաւելապէս իրաւագիտական-դատաստանական ճիւղին—և հասարակական գործունէութեան, միայն երբեմնակի, ծանր աշխատանքից կազդուրվելու համար, կատարելով կարճատև ճանապարհորդութիւններ Եւրոպայում, Ղրիմում, Կովկասում և Թիւրքիայում։ Իր գրական գործունէութիւնը սկսելով «Судебная Газета» լրագրում և ապա կարճ ժամանակ մասնակցելով Մ. Ն. Կատկովի «Москов. Вѣд.»-ին—Կատկովը այդ ժամանակ կատարելապէս դեռ երես չէր դարձրել առաջադիմական ուղղութիւնից—Գր. Ջանշեանը մի խումբ պրօֆեսօրների հետ անցաւ «Рус. Вѣд.» թերթը, ժամանակով դառնալով այդ հանրաձանօթ լրագրի եռանդուն, աչքի ընկնող ույժերից մէկը։ Միաժամանակ նա աշխատակցում էր Մոսկվայի երևելի «Իրաւաբանական Ընկերութեանը», իբրև քարտուղար, ընկ. հրատարակութիւնների մասնակից և գործունեայ անդամակից։

Մահվանից մի քանի ամիս առաջ Մոսկվայում կատարվեց նրա գրական գործունէութեան 25-ամեայ յօբելեանը, մասնակցութեամբ առաջնակարգ ռուս գրողների, ականաւոր գիտնականների, հասարակական և մամուլի գործիչների, յօբելեան, որ ապացուցեց Գր. Ջանշեանի լայն ժողովրդականութիւնը, արգասիք նրա խոշոր տաղանդի և մարդասէր հասարակական գործունէութեան։

Հանգուցեալը երբեք քաջառողջներից չէր, բայց մօտալուտ վախճանը անսպասելի էր և նրա յանկարծակի մահը ցնցեց ամբողջ Ռուսաստանի հասարակութեան սրտերը։ Թաղումը, չը նայած ամառվայ խուլ ժամանակին, անցաւ շատ փառաւոր կերպով, ներկայութեամբ բազմաթիւ ժողովրդի. դագաղի վրա դրվեցին 40-ից աւելի պսակներ։ Հանգուցեալի արժանաւորութիւնները դրուատեցին «Рус. Вѣд.» ի խմբագիրները, «Իրաւաբանական Ընկ.» նախագահ Ս. Ա. Մուրոմցէվը (առաջին Դումայի նախագահ), փաստաբաններ Մակլակովը (երրորդ Դումայի յայտնի անդամը), Ստոլպօվսկին՝ Գր. Ջանշեանի ամենամտերիմ ընկերը, ուսանողներ, Մոսկվայի հայ գաղութի անդամները…

Ստանալով բօթալից լուրը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հրամայեց բոլոր թեմերում հոգեհանգիստներ կատարել, որոնք ամեն տեղ անցան հոծ բազմութեան ներկայութեամբ. Կ. Պոլսի Մայր-Եկեղեցում պատրիարքի ներկայութեամբ կատարվեց փառաւոր հոգեհանգիստ, նոյնը Թիւրքիայի, Պարսկաստանի զանազան անկիւններում և այլ հայաբնակ տեղերում։

Երբեք չը յոգնելով մարդասիրական գործեր կատարելուց իր կեանքի ընթացքում, հանգուցեալը—նա ամուրի էր—կտակեց խոշոր գումարներ ռուս և հայկական զանազան հիմնարկութիւններին, իսկ իր հարուստ գրադարանը նուիրաբերեց Լէմիրճեան ճեմարանին, բարոյական պարտականութիւն դնելով իր ժառանգներին միշտ օգնել թըշուառներին. հանգուցեալը սեփականատէր էր «Рус. Вѣд.» լրագրի մի տասանորդին,

որ տալիս է 8—12,000 ր. եկամուտ տարեկան։

Մեր օրերին Գր. Ջանշեանի անունը, որպէս գրողի, մոռացված չէ. Նրա գլուխ գործոցը—«Эпоха великихъ реформъ»—արժանանում է նորանոր հրատարակութիւնների, որոնցից մի քանիսը դարձել են հազուագիւտ։ Դեռ նորերս մի լուրջ հրատարակութեան մէջ մենք հանդիպեցինք նրա «По Европѣ» գրքի յիշատակութեան, որպէս գեղեցիկ ուղեցոյց Եւրոպայում ճանապարհորդութեան միջոցին, և Կովկասի բնութեան վառվռուն նկարագրի՝ «Перлъ Кавказа» գրքի մասին։ Հանգուցեալի ժառանգները աւելի լաւ միջոց չունեն յարգելու նրա յիշատակը, քան հրատարակել նրա գրուածքների ժողովածուն, կամ գէթ գլխաւորագոյնը։

II

Գր. Ջանշեանը 60-ական թւականների նկարիչը և բանաստեղծն էր։

Վ. Ա. Մակլակով

. . . Շնորհակալութիւն կասէ քեզ վերջապէս և ամբողջ ռուս հասարակութիւնը, որ դու նրան մօտեցրիր արեւնակից եղբայրներիդ հետ, սովորեցրիր մեզ սիրել և գնահատել դրանց։

Ս. Ա. Մուրոմցեվ

Գրիգոր Ջանշեանը գրական ասպարէզ իջաւ 1870-ական թւականների այն շրջանին, երբ որոշվում էին առաջաւոր հասարակական մտքի երկու ուղղութիւնները. մէկը народничество էր, որ ճակատագրական կերպով դարձաւ յեղափոխական, իսկ միւսը՝ լիբերալ-պատամիտ-սահմանադրական, որ օրինականութեան, րէֆորմների միջոցով ձգտում էր մօտեցնել Ռուսաստանը եւրոպական կարգերին։

Ջանշեանը յարեց երկրորդ ուղղութեանը, միշտ մնալով անկեղծ, ոգևորված պաշտպան առաջադիմութեան, ինչպէս և ձախակողմեանների և նոյն իսկ յեղափոխականների (Պ. Լավրով, Միխայլովսկիյ) սիրելին։

Առանձին մեծ նշանակութիւն ստացան նրա գրուածքները 1880—1890-ական թւականներին, երբ մարտի 1-ի դէպքից յետոյ մի խաչակրական արշաւանք սկսվեց Ալեքսանդր II-ի թագաւորութեան առաջին տարիներում կատարված րէֆորմների դէմ։

Քաջ ուսումնասիրած լինելով այդ րէֆորմների վերաբերեալ գրականութիւնը և առաւելապէս դեռ չը հրատարակված բազմահատոր դիւանական աղբիւրները, Գրիգոր Ջանշեանը մի կողմից պաշտպանելով Ալեքսանդր II-ի րէֆորմների հիմունքները՝ միւս կողմից ծանօթացնում էր երիտասարդ սերունդին Ռուսաստանի վերածնութեան այդ փառաւոր շրջանի հետ, ժողովրդականացնելով լուսաւոր գաղափարները մի անասելի մաքուր մթնոլորտում... Եւ երբ այդ աշխատութեան արգասիքներից մէկ՝ «Изъ эпохи великихъ реформъ» գիրքը՝ հրատարակվեց ռուսկալի սովի ժամանակ (1892-ի յունվարին), ամբողջ հրատարակութիւնը սպառվեց երկու ամսվայ ընթացքում. ապա պահանջվեցին նորանոր հրատարակութիւններ. և այժմ այդ գիրքը դուրս է գալիս 10-րդ հրատարակութեամբ, որ հազուագիւտ դէպք է ռուս հրատարակչական գործում՝ ընթերցանութեան գրքերի համար։

Ջանշեանի գործունէութիւնը լիբերալ բանակում պրօպագանդիստի և քարոզչի դեր էր, սակայն՝ առանց խեղաթիւրելու պատմական ճշմարտութիւնը։ Անկեղծ համոզմունք, գեղեցիկ, վառվռուն, բանաստեղծական ոճ, խորը ծանօթութիւն առարկայի հետ, խոշոր պօլեմիկական տաղանդ—ահա նրա ազդեցութեան գաղտնիքը։

Անբիծ հասարակական գործիչ, հետևողական իր բոլոր գործերում, անշահասէր մարդ, միշտ պատրաստ գրչով, սեփական աշխատանքով օգնելու կարօտեալին, հալածվածին՝ նա սիրելի դարձաւ իր հետ շփվողների համար, կրկնակի թանգագին դարձնելով շնորհալի գրողի անձը։

Զբաղված լինելով պետական ընդհանուր հարցերով, հեռու ապրելով իր հայրենակիցներից, նա չէր գրում հայկական կեանքից։ Բայց երբ աբդուլ-համիդեան շրջանը դժոխք դարձրեց հայկական կեանքը, Ջանշեանի մարդասէր սիրտը ցնցվեց, և նա ռուս մամուլում արծարծեց հայկական դատը, սեփական և թարգմանական գրուածքներով ծանօթացրեց ռուս հասարակութեանը մինչ այն «չարչի», փերեզակ ճանաչված ժողովրդի հետ։ Եւ երբ հազարաւորներ մնացին անտուն, անգնական, երբ Թիւրքահայաստանում որբերը շատ էին, քան ծնող ունեցողները, Ջանշեանը կազմակերպեց մի գործ, որի աւելի քան 60,000 ր. արդիւնքը յատկացրեց 10—12 որբանոցների։ Այդ գործը՝ «Братская помощь»-ի երկու հրատարակութիւնները՝ (երրորդ հրատարակութեան պատրաստման աշխատանքի ժամանակ նա վախճանվեց) միայն գնահատելի չէ իր դրամական արդիւնքի կողմից. դա գործի անցողական, թէև նշանաւոր կողմն էր. դա մի փայլուն, բազմակողմանի պաշտպանութիւն էր հարազատ ազգի. դա հայկական կեանքի էնցիկլօպեդիան է, մի գործ, որ մօտեցրեց ռուս հասարակութիւնը հայերի հետ, սովորեցրեց սիրել և գնահատել հայերին։

Շնորհիւ ռուս մամուլում իր կատարած դերի և հասարակական ասպարիզում ունեցած գործունէութեան, նա վաստակեց Ռուսաստանում ռուս հայրենասէրի անուն, մի հանգամանք, որ նորից յիշել աւելորդ չէ մեր օրերում, երբ այլազգիները թշնամի են հռչակվում ընդհանուր հայրենիքին, երբ նրանց ձգնում են դարձնել «երկրորդ կարգի» քաղաքացիներ, միշտ կասկածի տակ, երբեմն էլ հալածված։

Անկեղծ հայ մարդ, իր ազգի թշուառութեան բոպէին նա մոռացած իր ակար առողջութիւնը*), նա կազմակերպեց մի խոշոր գործ—որբերի ապաստարաններ—յաւերժացնելով իր անունը սերնդից սերունդ**)։

Պետրոս Զաքարեան

ԱՆԶՈՒԳԱԿԱՆ ՄԱՐԴԸ

(Գրիգոր Ջանշեանի յիշատակին)

—

Ջանշեան։

Սա մի կախարդական անուն է։

Ո՛ւմ ասես չէ դիւթել, հմայել այդ լուսաւոր դէմքը։

Նրան յարգում էին նոյնիսկ նրա գրական հակառակորդները, պատկառում էին նոյնիսկ խաւարի զաւակները, լոյսի թշնամիները։

Եւ դա հայ էր։

Բայց հոգով մարդ՝ ամենալայն մտքով։

Նրա սիրտը բաբախում էր ամենքի համար, նրա հզօր գրիչը թրթռում էր ամեն մի լուսաւոր մտքի համար։

Նա 60-ական թւականների հարազատ զաւակն էր, 60-ական թւականների լուսաւոր գործունէութեան երգիչը, սոխակը։

Նա երգում էր Ալեքսանդր II-ի րէֆորմներն այնպէս, ինչպէս դեռ չէ երգել ոչ ոք։

Նա սոխակ էր գարնանազարդ անտառի։

Նա մուզիկա էր, որ նուագում և հնչեցնում էր մարդկային զգացմունքի լաւագոյն բղձերի և տենչանքների լարերի վրա։

Եւ սքանչելի էր նրա երգը, կախարդական էր նրա գրչի մուզիկան։

Մի անգամ եմ տեսել ես այդ մեծ մարդուն, և անջնջելի յիշատակ է թողել յիշողութեանս մէջ։

Ցերեկում էր. մի անգամ մօտ Մոսկվայի եկեղեցին. ժամերգութիւնը վերջացած էր։

*) «Նրան անձամբ ճանաչողները, որոնք ականատես էին, թէ ինչ ծանր բարոյական տանջանքներ է կրել նա, խորապէս ցնցված իր հայրենակիցների թշուառութիւնից, ակամայ հարց են տալիս, թէ արդեօք նրա առողջութիւնը չը քայքայե՞ց այն ամենը, ինչ նա կրեց և զգաց այդ՝ նրա համար մռայլ և ծանր ժամանակներում»։ („Рус. Вѣд.„, յուլիս, 1890 թ.)

**) Նրանց, որոնք կը ցանկանային ծանօթանալ հանգուցեալի գնահատութեան հետ ռուս մամուլի մէջ, մենք առաջարկում ենք կարդալ Գէորգ քահ. Մկրտումեանի հրատարակած «Գրիգոր Ջանշեան» գրքոյկը Սակայն այդ գրքում պակասում են շատ վկայութիւններ, որ լրացնել կարելի է «Մշակի» 1890 թւի առատ տեղեկութիւններով (յուլիս, օգոստոս ամիսներ)։ Անշուշտ ներկայ 10-ամեակը կաւելացնէ նիւթի ցանկը։ Պ. Զ.

Եկեղեցում տեսայ մի կուզ մարդ և մի տիկին։

Հասարակ էր հագնված այդ փոքրիկ մարդը։

Նա խօսում էր ոգևորված, սքանչացած և ինչ որ բացատրում էր տիկնոջը։

Հայ որբերին նա ունէր գրկած թևի տակը։

«Братская помощь» գիրքը մշտական ընկերն էր դառել նրա։

Ես, կանգնած եկեղեցու շեմքին, ակնապիշ դիտում էի ինձ անծանօթ դէմքը։

Փայլում էր նա մի ինչ-որ անսովոր, տարօրինակ փայլով։

Դա մարդասիրութեան և հումանիզմի կրակն էր, որ վառվում էր այդ անշուք մարմնի մէջ։

Փոքրիկ մարդը դուրս եկաւ, գնաց։

Հարցրի ժամկոչին, և նա ինձ ասաց, որ դա Գր. Ջանշեանն է։

Ես ապշեցի։

Սա՞ է այն մարդը, որ սրտեր էր վառում, մտքեր շարժում, և քարերը նոյնիսկ խօսում էին սրա դիւթիչ գրչի ազդեցութեան տակ։

Այնուհետև ես մի անգամ ևս տեսայ այդ փոքրիկ, կուզ մարդուն կառքով սլանալիս։

Եւ իմ սիրտը, աչքը գնաց նրա ետևից։

Ես անվերջ ուզում էի տեսնել այդ սքանչելի դէմքը, այդ կախարդական, խորը՝ ինչպէս ծովը, աչքերը։

Եւ չը տեսայ այնուհետև։

Նա մեռաւ։

Բայց այդ դէմքը...

Օ՜... այդ փայլող դէմքը անջնջելի մնաց իմ յիշողութեան մէջ։ Յակովբ Գենջեան

ԳՐ. ՋԱՆՇԵԱՆԻ ՄԱՀՎԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

«Рус. Вѣд.» լրագիրը, ինչպէս և պէտք էր սպասել, յիշատակեց Գրիգոր Ջանշեանի մահվան տասնամեակը։ Հանգուցեալին նուիրված առաջնորդողում (№ 164) կարդում ենք.

«Տասը տարի անցաւ Գր. Ջանշեանի մահից։ Լրացաւ տասնամեակը՝ լի խոշոր երևոյթներով ռուս հասարակական կեանքի մէջ։ Երկիրը ապրեց չը տեսնված ոգևորութեամբ, ապա յանկարծակի թուլութիւն։ Այդ շրջանի ընթացքում լինում էին մոմենտներ, երբ կարծես իրականանալու մօտ էին այն իդէալները, պատգամները, որ ստեղծվել էին ռուս լաւագոյն մարդկանց շատ սերունդներով։ Այն ամենը, ինչ որ թանգ էր ռուս հասարակութեան համար, նրա սրտագին իղձերը, նրա բուռն ձգտումները, այն ամենը որի մասին աշխատել, ցաւել է դժնդակ տարիների երկար ընթացքում, ստացան տեսանելի իրագործում։ Բաղձանքները կարծես իրականութիւն դարձան։ Նախորդ սերունդների մտքի գանձարանից ապրող սերունդը կարող էր ստանալ այն ամենը, ինչ հարկաւոր էր շինարարական գործի համար։ Բայց բաղդը այլ կերպ տնօրինեց. յաղթանակեցին այլ հոսանքներ և ոյժեր և հասարակական ձգտումները՝ հայրենիքի վերածնութեան համար՝ չը կաղապարվեցին պետական կազմի նոր, ազատ դիմացկուն ձևերի մէջ։ Ռուս հասարակութիւնը կրկին տեսնում է դժնդակ օրեր։ Նա կրկին տառապում է չը վերջացած ցաւերից։ Անցեալի մտածմունքները—կրկին նրա մտածմունքներն են. իղձեր և ձգտումներ, որոնցով մօտիկ անցեալում ապրում էր ռուս հասարակութիւնը, կրկին մնացին միայն իղձեր և ձգտումներ։ Այժմ էլ, ինչպէս 10 տարի առաջ, նրանց իրականացնելը ապագայի գործ է, և ներկայի նպատակը՝ յետնորդներին յանձնել այդ մտածմունքները, ձգտումները, ինչպէս դա արին երկար տարիների ընթացքում նախորդ սերունդները։

«Այդ միջոցին ռուս կեանքում թագաւորում էր թանձր խաւարամտութիւն։ Այն ամենը, ինչ որ թանգ էր քաղաքացու սրտի համար, ենթարկվում էր թշնամական յարձակումների։ Բայց և այդ տխուր օրերին ճշմարտութեան և արդարադատութեան գործը ունէր իր աննկուն պաշտպանը և անշեղ առաջ էր ընթանում։ Լաւագոյն իդէալների այդ մարտիկների շարքում պատուաւոր տեղ էր պատկանում Գր. Ջանշեանին։ Նրանց համար նա կռւում էր իր ամբողջ կեանքը՝ իր գործունէութեան ամեն ասպարէզներում։ Նա մարդասիրութեան քարոզիչ էր, անյողդողդ պաշտպան իրաւունքի և արդարութեան։ Ռուս ազատագրական շարժման պատմագիրը անկարելի է որ չը յիշատակէ նրա անունը։ Ջանշեանի գրուածքները՝ նուիրված 60-ական թւականների վերանորոգութիւններին՝ իր ժամանակ ունէին այժմէութեան նշանակութիւն և կրթիչ ազդեցութիւն ունեցան ռուս հասարակութեան լայն խաւերի մէջ։

«Կան պատմական մօմենտներ, որոնք դէպի իրանց են քաշում ամեն սերունդի ուշադրութիւն, և կան գրքեր, որոնց ամենքն են կարդում, երբ իրական կեանքը ամեն քայլափոխում ստիպում է դառնութեամբ յիշել լաւագոյն անցեալը և բուռն կերպով ձգտել դէպի ցանկալի, լուսաւոր ապագան։ Ջանշեանի աշխատութիւնը անկասկած այդ տեսակ գրքերի թւին է պատկանում։ Լի աննման ոգևորութեամբ և մեծ րէֆորմների շրջանի խորունկ երկրպագութեամբ՝ այդ գիրքը ազատութեան, իրաւունքի և արդարադատութեան հիման վրա հասարակական վերանորոգութեան ոգելից ներբողն է։ Եւ քանի որ նա՝ այդ գիրքը լուսաւորում էր ռուս հասարակութեանը անցած րէակցիայի մթութեան մէջ, ամրապնդում էր նրա սրտում ազատութիւն և իրաւունքի մեծ իդէալների յաղթանակը, ապա Գ. Ջանշեանի՝ անժամանակ հանգած մեր թանգագին ընկերի և զինակցի անունը երբեք չի մոռացվի»։

Նոյն համարում զետեղված է յայտնի հասարակական գործիչ Պ. Ի. Աստրովի յօդուածը, որ վերջանում է այսպէս. «Ջանշեանը ժամանակակից իրաւագիտակցութեանը (правосознаніе) կոչ էր անում հետևելու սիրոյ և ճշմարտութեան մեծ և յաւիտենական սկզբունքներին»։

—

Մոսկվայի „Раннее Утро“ թերթը զետեղելով Գր. Ջանշեանի պատկերը, նրա յիշատակին է նուիրում մի յօդուած, որը այսպէս է վերջանում.

«Իր փառաւոր գրքի ճակատին նա դրել էր բանաստեղծ Մայկովի խօսքերը. «Որքան աւելի մթին է գիշերը, այնքան աւելի փայլուն են աստղերը»։ Մութ օրերի պայծառ աստղն էր նա ինքը՝ XIX դարի այդ ռուս Պլուտարքոսը»։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Նոր-Բայազէտ, 16 յուլիսի

Այս տարվայ «Մշակի» № 90-ում գրել էի, որ տեղական գրադարան-ընթերցարանը, որ պահվում է Հ. Հ. Բ. Ը. տեղական ճիւղի միջոցներով, յունվարի սկզբից փակված էր՝ միջոցների սղութեան պատճառով։ Ամբողջ 6 ամիս սպասելով հազիւ-հազ յուլիսի սկզբին բացվեցին այդ հիմնարկութեան դռները ընթերցողների առաջ, այն էլ ոչ թէ յիշեալ ընկերութեան զուտ հասոյթներով, այլ մի կողմնակի եկամուտով, որը կազմում է տեղիս ճիւղի մուտքի մի յօդուածը, այն է՝ վաճառականների կիրակնօրեայ մի հերթապահի (ծախողի) վճարը։ Այժմ ստացվում են գրադ.-ընթերցարանում մօտ 15 լրագիրներ, շաբաթաթերթեր և ամսագրեր։ Բայց ընկերութեան դրամական հասոյթները այնքան սակաւ են, որ նոյնիսկ գրադարանապետ չունի ընթերցարանի համար, որպէսզի կարողանար իմանալ, թէ ով է գալիս-գնում կամ որքան մարդիկ են օգտվում գրադարանից, և բացի դա՝ հսկէր ընթերցողների վրա, որպէսզի թերթեր դուրս չը տանեն և չը զրկեն ուրիշներին կարդալուց։ Դեռ տուն տանելը ոչինչ. դա գուցէ թոյլատրելի է, երբ մէկը գիշերը կարդալուց յետոյ՝ առաւօտեան վաղ վերադարձնում է գրադարան իր տարած թերթը. ապա ի՞նչ անուն տալ այն դարմանքին, երբ գողացվում են թերթերը և ոչ ոք չէ իմանում, թէ ով է տարել։ Դա այժմ աւելի յաճախ տեղի կունենայ, քանի որ գրադարանապետ չը կայ ընթերցարանում։ Վերջապէս ամօթի խայթ պէտք է զգայ ամեն մէկը, ով ձրի օգտվելուց զատ դեռ ևս թերթեր տանելով սեփականեցնում է, զրկելով նաև միւս ընթերցողներին կարդալու հնարաւորութիւնից։

Գալով ընկ. տեղիս ճիւղի գործերին՝ կասենք, որ դրա գործունէութիւնը կաղում է. անդամների մեծամասնութիւնը ինքնաբերաբար հեռացել է. ոչ ոք չէ ցանկանում նորոգել իր անդամութիւնը. ժողովի ոչ ոք չէ գալիս և մինչև իսկ վարչութեան անդամներից ոմանք չեն մասնակցում ընկերութեան գործունէութեան։ Եւ այսպիսով, ահա ընկ. տեղիս ճիւղը քայքայվելու վրա է։ Ապա ի՞նչպէս պէտք է լինի մի ընկերութեան գոյութիւնը, երբ անդամները ինքնաբերաբար չեն ցանկանում մասնակցել, այլ շատերը անդամագրվում են պօռով-խաթրով և կամ սրա-նրա ճնշումներով։ Որսորդ

—

Վաղարշապատ, 16 յուլիսի

Այսօր, առաւօտեան ժամը 10-ի մօտերը, Նորին Վեհափառութիւնը ժամանեց Էջմիածին։ Էջմիածնից կայարան էին գնացել սինօդի անդամ Բաբգէն վ., վանական կառավարութեան նախագահ Ներսէս վ. Մելիք-Թանգեան, Աշոտ եպ. Շախեան, Կաթողիկոսի գաւազանակիր և խաչակիր Խաչիկ և Անտոն վարդապետները։ Ազգաբարից յետոյ տրվեց երրորդը, և ապա միաբանութիւնն ու գիւղի քահանաները, գլուխ ունենալով տեղապահին, խաչով, խաչվառով և կերոններով ընդ առաջ գնացին մինչև դրսի դարպասը։ Ամպհովանին տանում էին սինօդի ծառայողները։ Երբ Վեհը մտաւ ամպհովանու տակ, դպիրները երգեցին «Հրաշափառ» շարականը, և Վեհը խաչակնքելով ժողովրդին իջաւ Մայր Տաճար և աղօթս անելով Ղևոնդ եպիսկոպոսի հետ՝ «Պահպանիչով» վերջացրեց և բարձրացաւ վեհարան։ Վեհափառին և այդ թափօրը նկարեցին Իտալիայից, Ֆրանսիայից, Գերմանիայից և այլ տեղերից եկած երկսեռ էկսկուրսանտները։ Իրանք դիտեցին մասանց խորանը, մուզէումը, Զուարթնոց աւերակները, Հռիփսիմէի վանքը և այլ տեղեր։

Վ. Ք. Աղազադեան

—

Բաթում, 19 յուլիսի

Քաղաքիս հասարակութեան խօսակցութեան առարկան Ալ. Ջահանկիրեանի հիւանդանալու և այսօր վախճանվելու դէպքն է։ Ամենից առաջ հիւանդին տեսնող բժիշկը չէ համարել ասիական խոլերա։ Առաւօտը այցելող երկու բժիշկ համարել են գրեթէ խոլերա և ուղարկել են հիւանդին խոլերայի՝ բարակները։ Մանրէագիտական հետազօտութիւնը չէ գտել խոլերային բացիլներ։ Հիւանդը երկրորդ օրը շատ լաւ էր զգում, այնպէս որ կարելի էր դուրս բերել բարակներից։ Երկրորդ, երրորդ անգամ կատարված հետազօտութիւնները նոյնպէս չը յայտնագործեցին յայտնի բացիլները։ Այսօր հիւանդը վախճանվեց. մնում է որ անդամահատութիւնը ասէ իր վերջին խօսքը։ Բարակների մէջ անարգել մուտք ունէին և խնամում էին հիւանդին սրա մերձաւորները. միթէ թոյլատրելի է այդ բարակներում, եթէ այնտեղ տարվում են վարակիչ հիւանդները...

Իր դիրքը չը ճանաչելը՝ դրել է հայ-կաթոլիկ քահանային իր դիրքից զրկվելու վտանգի մէջ։ Թաղումը կատարվեց հայ-լուսաւորչականների գերեզմանատանը։

Երևանի թեմ. խորհուրդը կազմալուծել է Արդուինեան դպրոցի հոգաբարձական կազմը մի այնպիսի խնդրի պատճառով, որ մութ է և կարօտ՝ ծայրագոյն իշխանութեան վճռին, այն ինչ Բաթումի ծխ. դպրոցի հոգաբարձուն իրան իրաւունք է համարում

ԸՆԿԵՐՈՋՍ

(Իւ. Ժուլաւսկիյից)

—

Ընկեր իմ, յիշում ես արդեօք այն տարիները, որ մենք միասին անցկացրինք, այն ընդհանուր մտքերն ու զգացմունքները, այն հպարտ ու անմիտ երազները, որոնց ճաճանչներով պատում էինք ողջ աշխարհս և որոնք, սակայն, չիրականացան երբէք։

Ա՜խ, ինչ լաւ էինք հասկանում մենք իրար այն ժամանակ։

Ինչպէս էինք հաւատում ամեն մի բանի, ինչի այժմ դժուարութեամբ ենք հաւատում։ Եւ մեր սեփական ոյժերին, և մարդկանց բարութեանը, և վառ ու պայծառ ապագային։ Իսկ մեր չորս կողմը այնպէս գեղեցիկ էր, այնպէս գրաւիչ, ազատ ու հրապուրիչ՝ այն զարմանալի երկրում, ուր էի ես քեզ հետ՝ սարերի ստորոտներում, հայելանման լազուր լճերի ափերին։

Ո՞ւր է այժմ այդ երկիրը, ընկեր իմ. ո՞ւր է մեր հաւատը, ո՞ւր մեր ոյժերը, մեր ցնորքները, մեր ընկերական կապերը...

Այժմ մենք հանդիպում ենք իրար, երկար-երկար նայում, սակայն մեր հայեացքը չէ թափանցում մեր հոգին, մեր շրթունքները լուռ են, իսկ ձեռ սեղմելիս չենք զգում այլևս մեր երակներում ջերմ սիրոյ այն ուժեղ հոսանքը, որով կապված էինք իրար հետ մի ժամանակ։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԳԱՆ

ԲԱՂԴ ՈՐՈՆՈՂԸ

—

Սովորական ձևով՝ ցերեկվայ ժամը 4-ին գնացել էի զբօսնելու երկաթուղու կայարանի մայթի վրա։

Իմ տեղ հասնելուց հինգ րոպէ յետոյ ժամանեց գնացքը։ Վագոններից ցած թռան ուղևորները՝ ճանապարհի պաշար վերցնելու։ Նրանցից մէկը՝ կարծես մոռացած ամեն ինչ՝ քայլերը ուղղեց դէպի ինձ և ամաչկոտ կերպով հարցրեց.

— Բարև ձեզ։ Հա՞յ էք։

— Այո, հայ եմ,—պատասխանեցի.—ի՞նչ էք կամենում։

— Ձեր սաղութիւնը...

Ես իսկոյն նկատեցի, որ մի ինչ-որ բան է ուզում ասել։

— Դէհ, ի՞նչ էք կամենում,—կրկին հարցրի։

— Աշխատատեղ չը կա՞յ ձեզ կամ ուրիշ մէկի մօտ։

— Նախ՝ ես ինքս ծառայող եմ,—պատասխանեցի.—երկրորդ՝ այստեղ գիւղ է. ի՞նչ աշխատատեղ պիտի լինի։

Ուղևորը մեր խօսակցութեան միջոցին շտապում էր հեռանալ, կարծելով թէ մի գուցէ գնացքը շարժվի։ Ես հանգստացրի նրան, ասելով որ գնացքն այստեղ կանգնում է մի ժամ, և հետաքրքրվեցի նրա որտեղացի լինելով։

— Սալմաստ գաւառի Մ... գիւղիցն եմ։

— Իսկ ո՞ւր էք գնում։

— Բաղդ որոնելու։

— Ո՞րտեղ։

— Որտեղ որ Աստուած աջողեց։

— Բայց միթէ ձեր ծննդավայրում չէք կարող աշխատել։

— Նախ՝ Պարսկաստանում, մանաւանդ մեզանում, ապահովութիւն չը կայ. երկրորդ՝ հողի պակասութիւն է, որովհետև շրջակայ գիւղերից գիւղացիք հաւաքվել են կենտրոնական գիւղերը. երրորդ՝ երկրագործական գործիքները նահապետական ձևով են։ Ասացէք, խնդրեմ, այդ տեսակ երկրում կարելի՞ է հաց հայթայթել։ Մանաւանդ 1896 թւից սկսած մինչև 1909 թիւը գիւղացիք ենթարկված էին անխիղճ շահագործութեան, սպանութեան, տուգանքի...

— Ումի՞ց։

— Է՛հ, մի՛ հարցնէք։

— Ինչո՞ւ։ Ո՞վ է ձեզ նեղացնում։

— Մեր ցաւը մեր միջից է. մեր մի խումբ «ազգայինները» մեր տունը, մեր օջախը քանդում են։

— Ի՞նչ ազգայիններ։

— Միթէ չէք իմացել անունով «ազգայինների», բայց գործով մեր արիւնը ծծողների, մեզ շանթահարողների և բռնաբարողների մասին. դեռ մինչև հիմա էլ նրանց հետքը չէ կտրվել։

— Բայց միթէ իշխանութիւնը այնտեղ հանդիսատեսի դեր է կատարում։

— Իշխանութիւնն էլ մի կողմից էր պակասը լրացնում, արիւնաքամ անում ժողովրդին, որովհետև պայմանները նպաստաւոր էին նրա համար։ Բաւական էր որ վերջինս լսէր, թէ այս-ինչ գիւղում «ազգայինները» ծեծել են գիւղացուն, գլխարկը կամ չէքմէքը խլել են, բռնաբարել են և այլն, իսկոյն և եթ ուղարկում էր իր զուլամներից մի քանիսին՝ ամբողջ գիւղացիներին հաւաքում էր և տանում լցնում բանտը, զրկելով նրանց դաշտային աշխատանքից շաբաթներով։ Երկու կողմից էլ տուժողը լինում էր գիւղացին։ Իշխանութիւնը բռնադատում էր կամ «յեղափոխականներին» իր ձեռքը յանձնել և կամ, որպէս տուգանք, վճարել 1000 թուման (2000 ր.)։ Խեղճ գիւղացիք գլուխները կորցրած չը գիտէին ինչ պատասխանէին։ Եթէ պատճառաբանում էին, թէ «ղաչաղ» չը կայ, իգուր էր անցնում։ Ուրիշ կերպ էլ սակայն չէին կարող վարվել, որովհետև միւս կողմից բռնադատում էին գիւղացուն ճշմարտութիւնը չասել։ Խեղճ շինականին մնում էր համաձայնվել տուգանքին, որովհետև «Ջանը քաղցըր էր, քան թէ փողը»։ Միջնորդներով 1000 թումանի գործը հասցնում էին 500-ի և իւրաքանչիւր անգամ վիզները ծռելով վաշխառուին, որ այդ ժամանակ քիչ դեր չէր խաղում, վերցնում էին 40%-ով, վճարում այդ անտեղի տուգանքները, անիծելով իրանց բաղդը։ Ահա այդպիսի ծանր, ճգնաժամային 15 երկար ու ձիգ տարիներ աղքատութեան դուռը հասցրին ժողովրդին։ Ասացէք խնդրեմ, այլևս ո՞րտեղից ծննդավայրում աշխատենք մենք, մանաւանդ որ արդիւնաբերական գործարաններ էլ չը կան մեզանում։ Ահա ինձ նման ամեն մի ընտանիքի հայր 3—7 տարի, պանդխտութեան ցուպը ձեռքն առած, բաղդ է որոնում օտար երկնքի տակ և իր ընտանիքի համար ապրուստ հայթայթում։

Գնացքը սուլեց։ Ժամանակ էր բաժանվելու։ Ուղևորը «մնաս բարով» ասելով շտապեց տեղ բռնել III կարգի վագոնում։ Ես աչքերս յառած հետևում էի շտապով հեռացող գնացքին։

Դարդոտ ուղևորը վերջին անգամ գլուխը դուրս հանեց լուսամուտից, դէպի յետ նայեց և հայեացքը ինձ ուղղեց։

Եւ ինձ այնպէս թւաց, թէ նա ուզում էր ինչ-որ բան ասել...

Խեղճ մարդ. գնում էր բաղդ որոնելու...

Զ. Զալամ-բէգ

պատառոտել՝ ա) մի արձանագրութիւն, ստորագրված խառն ժողովի անդամների կողմից և բ) այս արձանագրութեան հետ կապ ունեցող այլ թղթեր և... և մալ անպատիժ։

Ուսուցիչների արդար ցասումը և բուռն պահանջը՝ նորից վերականգնելու արձանագրութեան բովանդակութիւնը և գրել կցեալ գործին պատառոտված դոկումենտները՝ մնացել է մինչև այսօր «ձայն բարբառոյ յանապատի»։

Բողոքող ուսուցիչները մինթէ իրաւունք չունենն հարցում տալու, թէ այսպիսի պայմաններում արդեօք ո՞ւմ կարելի է հաւատալ դպրոցական գործերը։ **

ՎԵՐԻՆ-ՇԷՆ (Գանձակի գ.), 18 յուլիսի

Մեր գիւղը, զուտ հայկական գիւղ է և բաղկացած է մօտաւորապէս 250 տնից. ունի ահագին տարածութեան վարելահողեր, արօտատեղեր, այգիներ՝ պտղատու ծառերով, բայց գիւղացիք թէ առաջինից և թէ վերջիններից չեն օգտվում և միշտ էլ չքաւորութեան մէջ են մասամբ իրանց ծուլութեան, մասամբ էլ անձեռնհասութեան պատճառով. Նամանաւանդ այնպիսի չորային տարին, ինչպէս էր այս տարին՝ վերինշէնցիների և նրանց հարևան գիւղերի համար, բերքը կէսից էլ պակաս էր, չը նայած որ ամեն տեղերով առատ ջուր է հոսում, բացի ահագին գետից, որի ձայնից ականջ է խլանում. եթէ ամիսներով անձրև չը կայ և բոլոր ցանքերը չորանան, գիւղացիք ջրելու համար նոյնիսկ չեն էլ մտածի, չը նայած որ բոլոր յարմարութիւններն ունեն դրա համար. եթէ հարցնէք, թէ ինչո՞ւ չեն ջրում, նրանք կը պատասխանեն, որ առաջինը՝ իրանց մօտ սովորութիւն չը կայ, իսկ երկրորդը՝ եթէ Աստուած չէ ցանկանում իրանց երեխաների պարէնը տալ, միևնոյն է ջրեն էլ՝ մի ուրիշ և աւելի վատ պատուհաս կը հասնի Աստուծու կողմից. բայց չը նայած՝ գողութիւն, մարդասպանութիւն, դէզեր (խոտեր) կրակ տալ, այգիներ կոտրել, անասունների ականջ ու պոչեր կտրել, բամբասանք ու հայհոյանք անել վերինշէնցիների «աստուածավախ» ժողովրդի մէջ սովորութիւն են դառել և ահագին արմատներ գցել։

Անցեալ տարվանից այստեղ բացվել է երկդասեան ուսումնարան (առանց սեփական շինութեան), որտեղ սովորում են գիւղացիների երեխաների ամենաչնչին մասը. այստեղ էլ գիւղացին անտարբեր է. նա իր երեխային աւելի շուտ ուղարկում է խոզեր արածացնելու, քան թէ ուսումնարան։ Գիւղի փողոցները, գետի ափերը մի այնպիսի աղտոտութեան մէջ են, որ, Տէր մի արասցէ, եթէ խոլերան այստեղ մուտք գործելու լինի, հազիւ թէ վերինշէնցիք կարողանան մարդ ազատել նրա ճանկերից. բայց դրա մասին ոչ ժողովուրդն է մտածում և ոչ էլ ադմինիստրացիան։

Ես վաղուց լսել էի, որ մի խումբ երիտասարդների մէջ, որոնք ապրում են գիւղից դուրս՝ քաղաքներում, մի շատ յարգելի միտք է յղացել, այն է՝ գիւղի գիւղատնտեսութիւնը զարգացնել, և մի որոշ գումար էլ արդէն յատկացրել են այդ նպատակին. Թէ ինչու մինչև այժմս չեն իրագործում, ես այդ չը կարողացայ իմանալ։ Բայց՝ ինչպէս առածն ասում է՝ լաւ է ուշ, քան երբեք. ցանկալի կը լինէր տեսնելու մի այդպիսի սուրբ գործ կատարված այն յարգելի երիտասարդների կողմից, որոնք մտածել են իրանց հայրենիքի գիւղատնտեսութիւնը ծաղկեցնելու մասին. Նրանց նախաձեռնութիւնը օրինակ կը դառնայ հարևան գիւղացիներին, որոնք ոչ պակաս տառապում են չքաւորութեան մէջ, իրանց տգիտութեան պատճառով։

Սիւնեցի

ԴԱՐՁԵԱԼ ԿՈՐԻՒՆԱՊԱՏԻ ՋՐԻ ՄԱՍԻՆ

Գանձակ, 12 յուլիսի

Կորիւնապատի բնակիչները, սրտի կսկիծով ականատես լինելով թէ ինչպէս յուլիսեան կիզող արևը այրում, ոչնչացնում է արիւն-քրտինքով ձեռք բերված ծառաստանները, բանջարանոցներն ու պարտէզները, մինչդեռ մի քանի քայլի վրա հոսող ջրերից՝ Զօլակ և Արափլու գետակներից իրաւունք չէ տրվում մի կաթիլի չափ անգամ օգտվելու, յուլիսի 9-ին յարձակվելով այդ գետակների վրա, համայնական ուժով, առատ ջուր բաց թողեցին Կորիւնապատ։

Քաղաքը դղրդաց. այգետէրերն իրար գլխով ընկան։ Ոստիկան, քաղաքապահներ, Ջրաբաշխական հիմնարկութեան աւագները իրանց պաշտօնեաներով և այգետէրերից միմիայն մի քանիսը շտապեցին դէպքի վայրը ու, նկատելով Կորիւնապատի բնակիչների բռնած դիրքը, խաղաղութիւնը վերականգնելու համար, 7 օրվայ ժամանակամիջոցով Զօլակ գետակից ջուր բաց թողին, Գանձակ գետից աւելացնելով նրա ջուրը. մինչև երկրաչափ գիդրավլիկի վերադարձը Թիֆլիսից։

Եօթը օրն էլ կանցնի և հեռու չէ։

Արդեօք 7 օրից յետոյ ինչ ելքի կը հասնի Կորիւնապատի խճճված դրութիւնը, այդ կախված է երկրաչափ գիդրավլիկից, Ջրաբաշխական հիմնարկութիւնից և այգետէրերից, որոնք եթէ ցանկութիւն ունենան, կարող են կորիւնապատցիների բաղդը որոշել, ընդ միշտ վերջ տալով նրանց ջուր տալու խնդրին։

Մեծ յոյս ունենք, որ յանուն խաղաղութեան, գիդրավլիկը և Ջրաբաշխական հիմնարկութիւնը ոչ մի ջանք չեն խնայի մէ քանի վերջոկ ջուր բաց թողնելու, որի պատճառով Կորիւնապատի բնակիչները յուսահատութեան դռանը հասած դիմեցին բռնի ուժի։

Առարկողներ կան, թէ ինչո՞ւ կորիւնապատցիք իրանց համար սեփական ջուր ձեռք բերել չեն մտածում։ Ով ծանօթ է կորիւնապատցոց նեղ կացութեան, որ նրանք օրվայ աշխատանքով հազիւ են իրանցից հաց աղերսող երեխային չոր հաց հասցնում, կարող է ինձ հետ վկայել, որ Կորիւնապատը ույժ չի ունենայ իր միջոցներով ջուր ձեռք բերել, մինչև դրսից բարեգործ մարդիկ օգնութեան չը հասնեն։

Ճիշդ է, տեղի են ունեցել ժողովներ այդ խնդրի առիթով, կազմվել է ջրի ֆոնդ մինչև 1000 ր., փորվել են փորձնական հորեր, բայց գործը մնացել է կանգնած, որովհետև, նախահաշւին նայած, եթէ Կորիւնապատին սեփական ջուր տրվի, կը հարկաւորվի այդ նպատակին հասնելու համար 12—15 հազար րուբլի, մի գումար, որ երբեք Կորիւնապատը չէ կարող գանձել իր սեփական միջոցներից։

Ասենք թէ ջուր ունենալու գործը սկսված է. չէ՞ որ մինչև նրա աւարտելը, որ կը խլի 2—3 տարի, դարձեալ այդ ժամանակամիջոցի համար ջուր է հարկաւոր։ Այսպէս թէ այնպէս՝ ներկայ մոմենտում ջուր է հարկաւոր Կորիւնապատին, առանց որի նա կորած է։

Եթէ Կորիւնապատը ունեւոր լինի, երբեք նա մուրացկանութեան չի դիմի, այլ կը տապակվի իր իւղովը, մտածելով սեփական ջուր ունենալու, աղօթատան, որի բացակայութեան պատճառով բաւական մեծ նեղութիւններ է կրում, և դպրոցն ապահովելու խնդրի մասին։

Հարկաւոր է մի համայնքի մասին մտածել, քանի նա սաղմնային դրութեան մէջ է։ Մեծ յոյս ունենք, որ Կորիւնապատը մի քանի տարուց յետոյ աչքի կընկնի իր բարեկարգութիւններով, և այդ հեռու չէ։

Սարգօ

ԽՈԼԵՐԱ

◆ Բիւլլետեն.—Յուլիսի 21-ի առաւօտ. ժամը 9-ից մինչև յուլիսի 22-ի առաւօտ. ժամը 9-ը Թիֆլիսում խոլերայով հիւանդացել են 7 հոգի, իսկ խոլերանման հիւանդութեամբ՝ 2 հոգի։ Հիւանդանոցում կային 50 հոգի, աւելացել են 6, առողջացել և դուրս են եկել 1, մեռել է 1, ներկայումս կան 54 հոգի։

◆ Թիֆլիսում խոլերայի դէմ մաքառող կենտրոնական բիւրօյի կազմը աւելացաւ մի անձով ևս. ընտրվեց քաղաքային վարչութեան անդամ իշխան Ա. Մ. Արղութեանը։

◆ Մինչև օրս խոլերային բարակները ծախս են ունեցել ընդամենը 8000 րուբլի։

—

21 յուլիսի

Պետերբուրգ.—Խոլերան երևացել է Տիրասպոլում։

Քիշինեվում հիւանդացաւ 1, մեռաւ 1։

Կարսում հիւանդացան 2, մեռան 4։

Մոսկվայում հիւանդացաւ 1։

Չելեկէն կղզուց Ասխաբադ եկած մարդը պատմում է, որ այնտեղ մեռել են 54 հոգի։

Նովոչերկասկից հաղորդում են. «Չը նայած որ կռուելու համար ուղարկված են 34 բժիշկ-ուսանողներ և մօտ 80 ֆէլդշերներ ու ֆէլդշերուհիներ, բայց և այնպէս պակասութիւն է զգացվում. խնդրվում է ուղարկել դարձեալ 10 բժիշկ»։

Միւս տեղերում ևս խոլերան շարունակվում է։

Անդրկովկասի Աղստաֆա կայարանում հիւանդացաւ և մեռաւ 1։

Փօժէլում վարակը թուլանում է։

Մինիստրների խորհուրդը Կարմիր Խաչի ընկերութեան ներկայացուցչի մասնակցութեամբ միջոցներ մշակեց խոլերայի առաջն առնելու Դոնի քարածուխի հանքերում։

Պետերբուրգում հիւանդացան 81, մեռան 23, առողջացան 16, կան 584։ (Հ. Գ.)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Երէկ, յուլիսի 22-ին, Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորովնայի անուանակոչութեան օրը, Ալէքսանդր Նևսկիի անուան զինւորական տաճարում պատարագից յետոյ կատարվեց գոհաբանական մաղթանք, որի ժամանակ 21 անգամ թնդանօթ պարպվեց Արսէնալի սարից։ Պատարագին և մաղթանքին ներկայ էին զինւորական և քաղաքացիական մարմինների ներկայացուցիչները։ Մաղթանքներ կատարվեցին նաև միւս դաւանութիւնների եկեղեցիներում։ Քաղաքը ցերեկով զարդարված էր դրօշակներով, իսկ երեկոյեան լուսաւորված էր։

◆ Բժիշկ Ե. Աղամալեանի սպանութեան շարժառիթը, ոստիկանական նոր տեղեկութիւնների համաձայն, եղել է իբր հետևեալը։ Հանգուցեալ Աղամալեանը 3 տարի սրանից առաջ, երբ Թամարա Մարտիրոսեանը դեռ օրիորդ էր, հրաւիրում է վերջինիս «Ֆանտազիա» համարները, որ գտնվում է Վերայի զառիվայրի վրա, և այնտեղ կուսութիւնից զրկում նրան, որից յետոյ Աղամալեանը շարունակում է օրիորդի հետ սեռական յարաբերութեան մէջ լինել՝ այդ նպատակով յաճախելով Վորոնցովի արձանի մօտ գտնվող «Վենեցիա» համարները և թէ ուրիշ տեղեր։ Արշակ Մարտիրոսեանը, ամուսնանալով Թամարայի հետ ներկայ տարվայ փետրվար ամսում, մեկնում է իր կնոջ հետ Մոսկվա, ուր հարցաքննութեան է ենթարկում Թամարային՝ թէ ով է նրան կուսութիւնից զրկել։ Սակայն կինը մերժում է յայտնել միղաւորի անունը։ Վերջապէս Թիֆլիս վերադառնալուց՝ կինը խոստովանում է ամուսնուն, որ իրան կուսութիւնից զրկողը եղել է բժիշկ Աղամալեանը։ Այդ ժամանակ Ա. Մարտիրոսեանը վճռում է սպանել Աղամալեանին, և առաջարկում է իր կնոջը, իբրև ապացոյց՝ որ վերջինս սիրում է իրան, մասնակցել այդ սպանութեանը. կինը տալիս է իր համաձայնութիւնը։ Սպանութիւնը կատարելուց յետոյ Մարտիրոսեան ամուսինները մտադիր են եղել փախչել Թիւրքիա։

◆ Ի նկատի ունենալով, որ Պարսկաստանից մեծ քանակութեամբ բրինձ է արտահանվում Ռուսաստան, առևտրի ու արդիւնաբերութեան մինիստրութիւնը հարցրեց Թիֆլիսի բօրսային կոմիտէտին, թէ հնարաւոր կը լինի՞ արդեօք, որ պետական բանկի Բագուի բաժանմունքը փոխատուութիւններ տայ պարսկական բրինձի համար, մրցութեան չը դնելով այդպիսով պարսկական բրինձը ռուսականի հետ։ Բօրսային կոմիտէտը, քննելով այդ հարցը, յայտնեց մինիստրութեան, որ կարելի է պարսկական բրինձի համար փոխատուութիւններ տալ, քանի որ նախ բրինձի այն քանակութիւնը, որ արտահանում են Անդրկովկասը և Անդրկասպեան շրջանը, աննշան է համեմատած պահանջի հետ, երկրորդ՝ պարսկական բրինձի ներմուծումը մեծ քանակութեամբ զարկ կը տայ նրա պահանջի լայնացման, չը պակասեցնելով ռուսական բրինձի սպառումը, և երրորդ՝ պարսկական բրինձը ըստ որակի այնքան լաւ է ռուսականից, որ ոչ մի մրցում նրանց միջև չէ կարող լինել։

◆ Արդէն պատրաստ է և շուտով առանձին մասնաժողովի միջոցով քաղաքային վարչութեանը կը յանձնվի Նորակառոյց Մուխրանեան կամուրջը, որի վրա երթևեկութիւնը կը սկսվի սեպտեմբերի 1-ից։

◆ Հանգուցեալ իշխան Չերքէզովի մահվան առիթով դեռ շարունակվում են ստացվել զանազան անձերից և հիմնարկութիւններից ցաւակցական հեռագիրներ։

◆ Կովկասի Փոխարքայի դիւանատունը դիմեց Կովկասի բոլոր նահանգապետներին և շրջանապետներին, խնդրելով այս տարվայ մինչև օգոստոսի 15-ը ուղարկել բոլոր այն նիւթերը, որոնք անհրաժեշտ են 1912—1914 թ. թ. զէմստվային նախահաշիւը կազմելու համար։

◆ Դիդուբեցիների մի խումբ մտադրվում է Դիդուբէում հիմնել կլուբ միջին և ստորին դասակարգերի համար տարեկան 5 րուբլի անդամավճարով։ Կլուբին կից լինելու է բեմ։

◆ Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուն թոյլ է տուել բժշկապետ Ա. Յարութիւնեանին դասախօսութիւններ կարդալ կանանց բարձր դասընթացքներում ներվային համակարգութեան, ֆիզիոլոգիայի, անատոմիայի և զգայարանքների օրգանների մասին։

◆ Վրաց ազնուականութիւնը յատկացրել է 35,000 րուբլի ազնուականութեան էլեքտրական կայարանը ընդարձակելու համար։

◆ Յուլիսի 20-ին Բագուից վերադարձաւ քննիչ գ. խ. Ռէյնկէն, որ իր միսիան շարունակելու է դարձեալ Ախալցխայի, Քութայիսի և Բաթումի գաւառներում։ Երէկ առ. ժ. 11-ին քննիչը ժողովեց Թիֆլիսում գտնվող բոլոր հաշտարար դատաւորներին և նրանց օգնականներին և երկար խօսակցեց զանազան դատավարական հարցերի մասին։

◆ Ներկայումս մի քանի խումբ մասնագէտներ շրջում են Սղնախի և Թելաւի գաւառների այն տեղերում, ուր խաղողի այգիների մէջ ֆիլօքսէրա է երևացել։

◆ Աբասթումանի ապագայ սանատորիայի կառուցման տեղը ընտրված է աղբիւրի մօտ, որ օրական տալիս է 15 հազար դոյլ պարզ ջուր։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Յուլիսի 21-ին սղնախեցի Աղասի Իսահակեանը, որ ապրում է Պեսկովսկայա փ. սեփական տանը, № 66, յայտնեց ոստիկանութեան, որ ամսի 20-ին մի բնակարանից միւսը տեղափոխվելու ժամանակ, միևնոյն տանը, ց. ժ. 4 ին, նա հանեց պիջակը, որի մէջ կար քսակը 456 րուբլով և զանազան թղթեր, և հագնելով ուրիշ պինջակ՝ գնաց խանութ, յանձնարարելով Երևանի նահ. բնակիչ դռնապան Պետրոս Ատոեանին՝ կարգի բերել սենեակները և փակել։ Վերադառնալով ժ. 9-ին երեկոյեան, Իսահակեանը տեսաւ, որ քսակը գողացել են։ Կասկածն ընկնում է Ատոյեանի վրա, որ պրիստաւ Վոլգինի ձեռքով կալանաւորված է։ Քննութիւն է կատարվում։

◆ Յուլիսի 21-ին, առ. ժ. 8 ին, յանկարծամահ եղաւ Արսէնալի փողոցում № 35 տանը թիֆլիսեցի Մարիամ Պիխէլաշվիլին։

◆ Գանովսկայա փողոցի № 4 տանն ապրող և միևնոյն տանը կօշիկների խանութ ունեցող Խաչատուր Կարապետեանցը յայտնեց խուզարկու բաժանմունքի պետին, որ նա առ. ժ. 6 ին Կոջորից գալով իր սպասաւոր Հայկարամ Կախպետեանից իմացաւ, որ այդ օրվայ գիշերը, իր բացակայութեան ժամանակ, իր տունն է եկել կնոջ՝ Էլիսի մօտ գիշերելու Նոր-բայազէտցի Սերգէյ Աւետիսեան Շահինեանցը, որ ապրում է Փէթխաինսկայա փ. № 45 տանը և որի խանութը գտնվում է Աբաս-Աբադսկայա հրապարակի վրա։ Այդ առիթով նա՝ Կարապետեանցը սկսեց կռւել Շահինեանցի հետ և վէճի ժամանակ նրան կօշկակարի դանակով մի քանի վէրքեր հասցրեց մարմնի զանազան մասերից։ Վիրաւորվածն ուղարկված է հիւանդանոց։ Կատարվում է քննութիւն։

◆ Յուլիսի 21-ին Միքայէլեան փող. № 82 տանը ապրող Եակով Ֆիրկէլմանի բնակարանից անյայտ անձեր տանտիրոջ բացակայութեան միջոցին գողացել են 115 րուբլու արծաթեղէն և ոսկեղէն։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Շուշի, 17 յուլիսի

Այս ամառ, բացի Ամօ-Խարազեանի դրամատիկական խմբից, մեզ մօտ հիւր է նաև դերասան Իս. Ալիխանեանը։

Երէկ, ամարային կլուբի ժողովարանում նա խաղաց Ա. Ահարոնեանի «Ուխտվածներ» պիէսը։

«Ուխտվածները» առաջին անգամն է ներկայացվում Շուշու բեմի վրա։ Բնական է, որ նա գրաւէր հասարակութեան հոծ բազմութիւն։

Գալով խաղին պէտք է ասեմ, որ միանգամայն աջող և իր դերումն էր ուսուցիչը (Ալիխանեան)։

Մնացած դերակատարներից գոհացուցիչ էր Գրիգորը, որ խաղաց սկսնակ դերասան Չիլինգարեանը։

Յիշենք, սակայն, որ «Ուխտվածների» մէջ նրա խաղում տեղ-տեղ նկատելի էին անբնական տեղեր, ինչպէս օր. լացը երկրորդ գործողութեան մէջ։

Վիշտը (օր. Գամմա), ինչպէս նաև ընդհանուր անսամբլը բաւարար էր։

Վերջում խաղացին «Նկարիչներ» վօդեվիլը Ղարաբաղի բարբառով. շատ աջող տարան իրանց դերերը Ալիխանեան (Արշակ), Չիլինգարեան (Լևոն) և Ծատուրեան (Գրիգոր)։ Խիստ ծիծաղաշարժ այդ վօդեվիլը քրքիջի մի ամբողջ տարափ ստեղծեց հասարակութեան մէջ։

Ալիխանեան կը տայ 1—2 ներկայացում ևս։

Ոսկու-Ջօն

ԹԱՏՐՈՆԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Վրացի դերասան Վալէրիան Գունիան գրել է վրացերէն լեզուով մի նոր պիէս, որը խաղացվելու է առաջիկայ ձմեռ։

◆ Դերասան Վալ. Շալիկաշվիլին պատրաստում է «Սատանայ» և «Կայսր և Կլէօպատրա» պիէսները։

◆ Առաջիկայ սէզօնում վրաց թատրոնում կը խաղացվեն՝ ի միջի այլ պիէսների՝ երկու նոր ինքնուրոյն դրամաներ—«Տխեղծութիւն» Շիուկաշվիլիի և «Ջոհ» Գեգէչվանիշվիլիի։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 21 յուլիսի

Թիֆլիսի քաղ. վարչութիւնը նոր վճիռ է կայացրել հացի տակսայի վերաբերութեամբ և պարտաւորեցրել, որ իր նշանակած գներից աւելիով իրաւունք չունենանք վաճառելու. գէթ մի րոպէ վարչութիւնը մտածե՞լ է, որ հացթուխներս, երբ թւանշանները մէջ բերենք և մուէջից հանենք ելք՝ իրաւունք կունենանք ասելու. «Մենք հեռու երկրից չենք եկել ձրի տանջվելու և, բացի ձրի տանջվելուց, պարտք էլ անելու և Թիֆլիսի ժողովրդին կերակրելու. քաւ լիցի, մենք մեր հացանոցները կարող ենք կողպել և դադարել հաց թխելուց, ուրիշ ոչինչ, որովհետև հազիւ հազ էինք կարողանում մեր գոյութիւնը պահպանել, իսկ այժմ այս տակսայով մենք սնանկութեան դուռն ենք գնում։

Քանի որ քաղ. վարչութիւնը խիստ զբաղված լինելով քաղաքային գործերի ուրիշ ճիւղերով—օր. կամուրջով, սպանդանոցով և միլիոնների փոխառութիւն կնքելու թւանշաններով—մեր վերաբերմամբ ժամանակ չունի թւանշաններով զբաղվելու, ուստի այդ ճիւղի նեղութիւնն էլ մենք ենք յանձն առնում և մաթեմատիկան թւանշաններով գալիս ենք ցոյց տալու, թէ որքան իրաւացի է վերաբերվել մեզ հետ։

Մենք առաջ ենք բերում գլխաւոր տեղերից ալիւր ներմուծվելը Թիֆլիս քաղաք, որոնցից էլ միշտ հաց է պատրաստվում. այն է՝ Ստաւրոպոլից եկող ալիւրի գների աղիւսակն ու քրէհը մինչև կայարան և այնտեղից պահեստներն ու կրկին տեղափոխելը հացատուն և վաճառականի օգուտը։

Յունվարի 16-ից մինչև մայիսի 1—15-ը ֆրանկօ Ստաւրոպոլից.

Քրեհ 1 ր. 35 կ., երկու անգամ տեղափոխութեան համար 30 կ., վաճառակ. օգուտ 25 կ.։ Ընդամենը 1 ր. 90 կ.։

№ 3 . . . 8 ր. 75 կ.
» 4 . . . 8 ր. 25 կ.
» 5 . . . 7 ր. 75 կ.+1.90=9 ր. 65 կ.
» 6 . . . 7 ր. 25 կ.+1.90=9 ր. 15 կ.
» 7 . . . 6 ր. 75 կ.+1.90=8 ր. 65 կ.
» 8 . . . 6 ր. — +1.90=7 ր. 90 կ.

Ռոստովի ալիւրը. ֆրանկօ Ռոստով.—քրէհ և տեղափոխել 2 անգամ և օգուտ վաճառականի.

№ 3 . . . 7 ր. 75 կ.+1.65=9 ր. 40 կ.
» 4 . . . 7 » 50 » +1.65=9 » 15 »
» 5 . . . 7 » 25 » +1.65=8 » 90 »
» 6 . . . 6 » 75 » +1.65=8 » 40 »
» 7 . . . 6 » 25 » +1.65=7 » 90 »

Եկատերինոդարի ալիւր. ֆր. Եկատ.։ Ծախսը նոյնը, ինչ Ռոստովինը.

№ 3 . . . 8 ր. — +1.65=9 ր. 65 կ.
» 4 . . . 7 » 50 կ.+1.65=9 » 15 »
» 5 . . . 7 » 25 » +1.65=8 » 90 »
» 6 . . . 6 » 50 » +1.65=8 » 15 »
» 7 . . . 5 » 50 » +1.65=7 » 15 »

Կէրչի ալիւրը։ Ծախսը Ռոստովի վրա պակաս է 15 կոպ.

№ 3 . . . 8 ր. 25 կ.+1.50=9 ր. 75 կ.
» 3/5 . . 7 » 75 » +1.50=9 » 25 »
» 4 . . . 7 » 50 » +1.50=9 » —
» 4/5 . . 7 » 25 » +1.50=8 » 75 »

Վերոյիշեալ գները տևել է մինչև են յունիսի 1-ը. յունիսի 1-ից մինչև յուլիսի 5-ը սկսեց իջնել 25-ական կոպէկով երեք անգամ, ուրեմն՝ 75 կոպ. մէշօկին, իսկ յուլիսի 5-ից սկսեց միանգամից 25 և 50 կոպ. բարձրանալ. այժմեան գներն են.

Ստաւրոպօլինը № 3 . . 8 ր. 50 կ. և այլն
Ռոստովինը № 3 . . 8 » — և այլն
Եկատերինոդ. № 3 . . 8 » — և այլն
Կէրչինը № 3 . . 8 » 25 » և այլն

Եզրակացութիւն.

I № 3—4 Ստաւրոպոլի ալիւրից երկու մէշօկը գնվում 20 ր. 55 կ., որից պիտի թխվի 14 պուդ հաց—4 կ. ֆունտ=1 ր. 60 . . =22 ր. 40 կ.։

II № 6 և 7-ին։ վճառվում է 17 ր. 80 կ. 14 պուդ—3½=19 ր. 60 կ.։

Եւ մենք երկուսս էլ դառն կսկիծով մտածում ենք այն մասին (գիտեմ՝ դու էլ ես այդպէս մտածում), որ քանի գնում, այնքան աւելի ենք խորթանում, այնքան աւելի օտարանում։

Եւ գիտեմ, թէ ինչն է մեզ իրարից բաժանում. այդ ամօթն է։

Ամօթ ոչ թէ անցած ցնորքների համար, ոչ թէ անցած հաւատի համար, այլ նրա համար, որ այլևս ոչ մի բանի մասին մենք չենք երազում և ոչ մի բանի էլ չենք հաւատում։

Վիկտոր Մանուէլեան

ՓՈՂՈՑՈՒՄ

Ուշ գիշեր էր, երբ ես ծովափից յետ դարձայ դէպի տուն. պատուհաններից ճրագները մէկիկ-մէկիկ հանգչում էին, և հսկայ քաղաքը պատրաստվում էր հանգստանալու։ Դէմ ու դէմ բարձր շէնքից մի կարմիր ու աղօտ լոյս երևաց, ու յետոյ ամեն ինչ թաղվեց մթութեան մէջ. լսվում էր միայն քաղաքապահի սուլոցը, և մէկ էլ դարպասների մօտ երևում դռնապանների քնաթաթախ ստուերները։

Անեզր լռութիւն՝ թովիչ խաղաղութեան հետ։

Ես քայլում էի որպէս իմ խոհերը մաքուր ու անարատ, և անվերջ մտածում, թէ ո՞ւր պիտի գիշերեմ այսօր. շուրջս մէկ մէկ ուշացած կառքի անիւ էր շրխկում, ու յետոյ ամեն ինչ թողնում ինձ. հրճւում էի, որ փողոցների տէրն եմ ու թագաւորը, բայց մի ձայն յանկարծ ինձ ասում էր, որ այստեղ էլ չէ կարելի գլուխ դնել, և որ ամեն ինչ կախված է պատահականութիւնից։

— Ո՞վ էք,—յանկարծ լսեցի ետևից։

— Անտուններից մէկը։

— Անցէք...

Քաղաքապահն էր։ Հեռու կանգնած՝ հրամայեց, որ անցնեմ. «ուրեմն՝ փողոցի մի պատի տակ էլ չը պիտի կարողանամ գլուխ դնել»,—մտածեցի և, շուրջս նայելով, քայլերս ուղղեցի մօտիկ այգու դուռը, թռչեցի ցանկապատից ու պառկեցի նստարաններից մէկի տակ՝ մէջքիս վրա՝ և նայեցի լուսնին, ճիշդ լուսնին։

Շուրջս խաղաղութիւնն է՝ անծայր ու սփոփիչ լռութեամբ։

Եւ ահա ինձ թւաց, թէ պառկած եմ իմ հայրենի յարկի տակ. մայրս խանդաղատագին համբուրում է աչքերս, իսկ քոյրս թաշկինակով չորացնում արցունքներից թացացած բարձը։ Հեռու կալերի մօտ լսվեց շան հաջոցը, և ես եզրակացրի, թէ այն եղբայրս է դառնում գործից. աքաղաղները մօտիկ գոմի կտուրից սկսեցին կանչել, և ամրան երեկոն հալւելով՝ փոխվեց մի նուրբ գիշերի, որ գալիք արշալոյսն է սկսում աւետել։ Եւ ես տեսայ ու զգացի պարզ, որպէս աստղերը, թէ ինչպէս մեր տան մօտով գիւղացիք գնում են դէպի սար՝ արտերը հնձելու համար։ Քիմքս շարժվեց, և ես զգացի մի թեթև ժպիտ իմ տանջված դէմքի վրա, կոպերս թարթեցի, և ուրախութեան երկու կաթիլ արցունքներ գլորվեցին այտիս վրա։ Մայրս այդ տեսնելով կարծես փղձկաց և պինդ, շատ պինդ համբուրեց ճակատս...

Ես շուտ եկայ և սկսեցի աչքերս տրորել։

Մօտիկ փողոցից քաղաքապահի սուլոցը նորից լսվեց, ու դէմս մի կառք դանդաղ ու յամրօրէն առաջ անցաւ ճիշդ իմ կեանքի անիւների պէս։ Լուսինը վերևում սկսել էր թաքնվել, և հեռու ծովի վրայից շառագունած արշալոյսն էր գուրգուրում ինձ, ինչպէս իմ մայրը, անկողնիս վրա, աչքերս համբուրելիս։

Ես բարձրացայ ու նստեցի տեղիս վրա, ինչպէս մեր տանը։

Ամառային գիշերը սկսել էր լուսանալ, և փողոցը, որ իմ salon էր ներկայացնում, սկսել էր լցվել մարդկանցով։ Շուրջս թարմացած կեանքն էր հնչեցնում իր երաժշտութիւնը, և հովը, բարակ սուլելով, քավեց այտերիս՝ մայրիկիս արցունքի պէս։

Ու երբ զգացի, որ գիշերային ազատութիւնը մենակ եմ վայելել ես, փղձկացի և այնպէս սեղմեցի սիրտս, իմ սիրտը...

Ա. Ջանեան

III տեսակը, քանի որ տեղական ալիւր չը կայ, դարձեալ ստիպված պիտի պատրաստենք Ռուսաստանի ալիւրից, ուրեմն № 7 և 8-ից, որի երկու մէջօկին պիտի վճարել 16 ր. 55 կ., ուրեմն 14 պուդը պիտի վաճառել 14 ր.։ Վնաս՝ 2 ր. 55 կ.։

Այս բոլոր նիւթերը լրագրութեան միջոցով դնելով քաղաքային վարչութեան առաջ, յայտարարում ենք, որ անկարելի է շարունակել, որովհետև, եթէ այսպէս շարունակենք, մենք մեր հացի շապիկներն էլ կը ծախենք և դարձեալ չենք կարող ալիւրավաճառի պարտքը տալ, ուր արդար իրաւունքն է պահանջել, և ամեն բան թողնելով՝ ստիպված՝ պիտի փակենք մեր հացանոցները։

Ի դիմաց հացավաճառների՝
Ալէքսանդր Մաթէոսեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 16 յուլիսի

Ատրպատականի թեմակալ Կարապետ եպիսկոպոսը 10 օր առաջ իր ուղևորութիւնից վերադարձաւ Թաւրիզ։ Համաձայն իր կազմած ուղեգծի՝ Օրդուբաթի վրայով անցնելու էր Ղարադաղ և ապա այստեղ. բայց որովհետև, խոլերայի պատճառով, անցքերը փակվել էին պարսից կառավարութեան կարգադրութեամբ, թեմականն ստիպված էր Ջուլֆայից գալ Թաւրիզ։

Սրբազանն այցելել է Սալմաստ, Խոյ, Մակու և Նախավկայի վանքը։ Սալմաստում այցելեց ուսումնարանները. ներկայ եղաւ նրանց քննութիւններին և ծանօթացաւ ընդհանրապէս այդ հետաքրքրական գաւառի կրթական գործի նիւթական և բարոյական աստիճանին։ Եթէ հետևենք թեմակալի տուած տեղեկութիւններին, Սալմաստը Ատրպատականի միւս գաւառներից ամենից աւելի բաւարար դրութիւն է ներկայացնում կրթական հաստատութիւնների կողմից։ Շատ հասկանալի է. հայ ազգաբնակութիւնը լինելով առաւել բարեկեցիկ քան թէ ուրիշ հայաբնակ վայրերում, հարկաւոր էր, որ հաստատութիւններն ևս համեմատական լինէին նիւթական վիճակին. թէև աներկբայ կարելի է խոստովանել, որ ծանօթ երիտասարդների խմբակները, որոնք միևնոյն ժամանակ Սալմաստի տէրերն են համարվում, ջանքեր չեն խնայել գաւառի զանազան գիւղերում ուսումնարաններ բաց անել տալու գիւղացու հաշւով, երբեմն ոյժ գործ դնելով նոյնիսկ գիւղացիների վրայ։ Մենք այդ բռնութիւնը չենք դատապարտում այն դէպքում՝ երբ գործ է դրվում կարող՝ բայց անտարբեր ազգաբնակութեան վրա շինական մանուկներին կրթելու տեսակէտից, և այդ պատճառով Սալմաստի գիւղերից մեծ մասը սեփական ուսումնարաններ ունեն այսօր, ազատվելով և հանվելով նախկին խալիֆայական յոռի վիճակից։ Սալմաստի ուսումնարանները ցանցակերպ պահել են ըստ մեծի մասին Թաւրիզի Լիլաւա թաղում եղող ուսումնարաններից դուրս եկած ուսուցիչ-ուսուցչուհիները՝ իրանց ընդհանուր տեսուչ ունենալով զինագործ Սամսոնին։ Դրուատելով հանդերձ դրանց աշխատանքը գիւղերում ուսումնարաններ բաց անելու հայեցակէտից՝ չենք կարողանում կասկածանքով չը նայել բուն կրթութեան գործի նպատակայարմար ուղղութեան, մօտից ծանօթ լինելով Ատրպատականի այդ մասի կրթական անդաստաններում գործող մշակների կարողութեան։ Այսպէս թէ այնպէս, մեր բոլորի իղձն է յետագային տեսնել Սալմաստի կրթարանները ցանկալի բարձրութեան վրա։

Սալմաստից յետոյ թեմակալը գնաց պատմական Տէրիքէի վանքը, որի հողերի վրա ժամանակաւորապէս բնակութիւն են հաստատել այլևայլ ցեղերի քիւրդեր։ Սրբազանը յոյս ունէր անձամբ բանակցել նրանց հետ և դուրս հանել։ Ինչպէս երևում է, բանակցութիւնը չը տուեց խնդրին բաւարար լուծում։ Քիւրդերը փափագ են յայտնել նոյն տեղում տներ շինել. սակայն սրբազանը, պարզ է, չէր կարող նրանց ցանկութեանը համակերպել, և այսպէս գործը մնացել է անկատար։ Թեմակալը յոյս ունի վերջ ի վերջոյ հասնել մի հետևանքի։

Թեմակալն անցաւ Խոյ և Մակու։ Պէտք է ասած՝ աչքից ու մտքից մոռացված յիշեալ քաղաքներն իրանց հայաբնակ գիւղերով ոչ մի մխիթարական կողմ չունեն։ Ժողովուրդն աղքատ, հարստահարված շրջակայ բարբարոսներից ու խաներից, ուսումնարաններ չը կան, եղածներն ևս ողբալի կացութեան մատնված։ Խոյում աշխատում են հասոյթ հայթայթել ուսումնարանին օղու մենավաճառութեամբ՝ չունենալով այլ աղբիւր։ Սրբազանը խօսեց, ոգևորեց մաքուր խօսքի ու աջակցութեան կարօտ ժողովրդին, սակայն նիւթական օժանդակութիւն անել չէր կարող։

Մակուում նոյնպիսի խեղճութիւն է տիրում հայերի շրջանում, որոնք դարերի ընթացքում ակամայ ընդունել են իրանց մէջքերին հրոսակ քիւրդերի և Թէյմուր-խանի ու իր ժառանգների պղպատեայ լախտը...

Մակուում Կարապետ եպիսկոպոսին ցոյց տրված ընդունելութիւնը արտաքոյ կարգի էր թէ ժողովրդի և թէ ժամանակդ այդ շրջանի տէր ու թագաւոր՝ սարդար Իղբալը Սաթանէի կողմից։ Թեմակալն այցելեց առանձնապէս սարդարի շքեղագոյն ապարանքը՝ քաղաքից դուրս, շինված եւրոպական ճարտարապետութեամբ և կահաւորված ամենանուրբ ճաշակով։ Խօսակցութիւնը սարդարի և թեմակալի միջև շատ սիրալիր էր. սարդարը՝ ինչպէս միշտ՝ այս անգամ էլ խոստացաւ լաւ և հայրական վարմունք ցոյց տալ իր գաւառի տակ ապրող հայերին։ Մահմեդական տիրապետութեան օրերում այդօրինակ ոսկեզօծ խոստումներով են սնուցել հայերիս... Սրբազանի հրաժեշտի պահին սարդարը մի ընտիր նժոյգ նուիրեց թեմակալին ըստ քիւրդական ասպետական սովորութեան։

Որոշված օրում Կարապետ եպիսկոպոս պէտք է ներկայ լինէր ս. Ստեփաննոս Նախավկայի վանքը ծանօթ գործի կարգադրութեան համար։ Թեմակալի հասնելիս եկան նոյն տեղ նաև ռուսաց հիւպատոսարանի աւագ պաշտօնեաներից Գիլդեբրանդ, Էջմիածնից՝ Յուսիկ վարդապետ հանդերձ կալուածաթղթերով, վանքի վանահայրը և վանքի հողերով առու անցկացնել տուող և հողերը յանիրաւի իւրացնող Մամէդով։ Մամէդով չը կարողացաւ հաստատուն դոկումէնտներ ներկայացնել. օրինաւոր թղթերը մերոնցն էին։ Հարևան գիւղացիների ներկայութեամբ ու վկայութեամբ չափեցին, ձևեցին և կազմեցին արձանագրութիւն, որի վճիռը պէտք է տրվի հիւպատոսարանից։ Մենք հաւատացած ենք, որ արդարութիւնը հանդէս կը գայ հիւպատոսարանի ձեռքով և վանքի հողերը, ըստ առաջնոյն, կը յանձնվին նոյն սրբավայրին, որպէս նրա վաղեմի սեփականութիւն։

Կարապետ եպիսկոպոսի այցելութիւնը գաւառներին անտարակոյս ունեցել է և ունի տակաւին իր բարեբար ազդեցութիւնը։ Բացի նրանից, որ կարգաւորվում են ազգային, կրթական, եկեղեցական և համայնքի կալուածական ու այլ անհատական գործերը, այլ և թեմական իշխանութիւնը մօտիկից կը ծանօթանայ գաւառի ցաւերին ու կարիքներին. միւս կողմից ազնիւ խօսքի ու խրատի կարօտ գաւառի հայը կոգևորվի ու կենդանի յոյսեր կը կապէ ազգային կենտրոնական իշխանութեան վրա, որից սպասում է բարոյական և նիւթական աջակցութիւն։

Թեմակալ սրբազանը մի քանի օր յետոյ իր ուղևորութիւնը կը շարունակէ դէպի Մարաղա, Միանդաբ, Սուուջ-Բուլաղ, Ուրմիա։ Ապա կը գայ Թաւրիզ, այստեղից՝ Ղարադաղ։ Ղարադաղից կանցնի Արաքսը, կը գնայ Էջմիածին՝ ներկայ լինելու առաջիկայ սեպտ. 14-ին Էջմիածնում կայանալիք միւռոնօրհնութեան հանդիսին։ Հայկազուն

ՆԱՄԱԿ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻՑ

Սինգափուր, 26 յունիսի

«Մշակի» № 88-ում տրված լուրի համեմատ, վերջապէս հաստատապէս իմացվում է, որ Պարսկա-Հնդկաստանի թեմի նախկին առաջնորդական փոխանորդ Բագրատ վարդ. Վարդազարեանը, Էջմիածնում դիւանապետ կարգված լինելով, այլ ևս իր նախկին պաշտօնին վերադառնալ չէ կարող։

Վեհափառ Հայրապետը նոյնը յայտնել է կոնդակով Պարսկա-Հնդկաստանի թեմի առաջնորդին։

Այս անշուշտ Նոր-Ջուղայեցոց համար մեծ յուսախաբութիւն կը լինի, որովհետև նրանք Բագրատ վ.-ի Ջուղայից հեռանալու գաղափարի հետ միայն այն ժամանակ հաշտվեցին, երբ իրանց միամտացրեց, թէ անշուշտ կրկին կը վերադառնար։ Ժողովրդի խնդիրն էլ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, իրանց նախկին փոխանորդին վերադարձնելու համար, ապարդիւն եղաւ, և այս արդէն անկնկալելի էր, քանի որ նա արժանացել էր դիւանապետութեան բարձր պաշտօնին կոչվելու։

Պարսկահայք, մասնաւորապէս Նոր-Ջուղայեցիք, չեն կարող երբէք մոռանալ Բագրատ վարդապետին։ Նա շատ արեց նրանց համար։ Մի կարճ յօդուածով անկարելի կը լինի թւել մի առ մի նրա ամեն գործերը։ Բաւական է միայն ասել, որ Պարսկաստանի իր թեմի հայերը մեծապէս օգտվեցին, գիւղական ժողովուրդն ունենալով իր մեծ բաժինը, և Ջուղայի ազգային հաստատութիւնները՝ արտակարգ և փայլուն առաջադիմութեան մի շրջան ունեցան, շնորհիւ նրա անխոնջ աշխատութիւնների։ Սրա նման մի գործունեայ անձնաւորութեան հեռանալն անշուշտ կունենայ իր ազդեցութիւնը եկեղեցական և կրթական գործերի վրա, որոնց նա իր վարչագիտական յատկութիւններով այդպէս աջողութեամբ ղեկավարում էր։ Սակայն պէտք է յուսալ, որ Սահակ Այվատեան արքեպիսկոպոսը իր ջանքերը չի խնայի և իրան պատկանելի գործերին կը տայ ամեն հոգատարութիւն։

Այս պարագայով մի անգամ էլի յայտ է գալիս այն իրողութիւնը, թէ սխալ է, որ կրթական և բարեգործական հաստատութիւնների գործերի ուղիղ ընթացումն և կառավարութիւնը գլխաւորապէս կախված լինի թեմական առաջնորդից կամ նրա փոխանորդից։ Սխալ է ամբողջ յոյսեր թեմակալների վրա դնել, որոնք միայն ժամանակաւոր են, և բնականաբար էլ չեն կարող այնքան քաջ ծանօթ լինել տեղական դպրոցական գործերին և պէտքերին։ Հասկանալի էլ է, որ ամեն մի առաջնորդի փոփոխութեան պատճառով և մինչև նորեկի՝ գործերին ծանօթվելու ինչքան ժամանակ է անցնում։ Ամեն անգամ մի թեմակալ առաջնորդ մանրամասնօրէն ծանօթ չէ լինում կրթական և դպրոցական գործերի։ Ներկայ դրութեան համեմատ՝ ազգային հաստատութիւնները փաստվելու ենթակայ են։ Ջուղայեցիներն իրանք պիտի կառավարեն իրանց գործերը։ Կենսական է, որ ազգային երկսեռ դպրոցի հոգաբարձութիւնը բաղկացած լինի այնպիսի անձնաւորութիւններից, որոնք կարողութիւն և հմտութիւն ունենան անկախօրէն ղեկավարելու իրանց յանձնված գործերը։ Թեմակալ առաջնորդը կամ իր փոխանորդը անշուշտ միշտ էլ կունենայ իր բարձր պաշտօնի իրաւունքը, և իր արժանաւորութեան համեմատ էլ իր խորհուրդներն և թելադրութիւնները կունենան իրանց նշանակութիւնը կրթական գործերում։

Ուրանալ չէ կարելի, որ մեծ և դժուարին են հոգաբարձութեան հոգատարութեանը յանձնված գործերը և մեծ զոհողութիւն և աշխատութիւն է պահանջում ամեն մի անդամից։

Հարկաւոր է նաև յիշել, որ վերջին քանի տարիներում հոգաբարձութիւնը տուել է կատարեալ բաւարարութիւն իր ընտրողներին և ջանք չէ խնայել ամենաաջող կերպով կատարելու իր գործերը, որոնց համար էլ ժողովրդի շնորհակալութեանն է արժանացել։ Սակայն ինչ որ տարաբաղդաբար միշտ նշմարելի է եղել, դա իրանց անկախ գործելու անկարողութիւնն է։ Խնդիրներ որոշելու և վճռական քայլեր վերցնելու դէպքերում միշտ պարտաւոր են եղել թեմական առաջնորդի կարգադրութեան կամ կամքի համեմատ ընթանալ։ Փափագելի է և կը սիրենք յուսալ, որ հոգաբարձութիւնը կարող լինի իրան յանձնված գործերն անկախօրէն, բարեպէս և կատարեալ աջողութեամբ կառավարելու, այնպէս որ մի գործողի հեռանալով ազգային հաստատութիւնները չը փասվեն և գործերը նոյնութեամբ շարունակվեն։

Նոր-Ջուղայում ունենք մի սինոդ։ Սրա անդամները միայն քահանաներ են, որոնց՝ թեմական առաջնորդն է ընտրում, և ինքն էլ նախագահում է ժողովներին։ Տեղական և թեմի եկեղեցական գործերով են զբաղվում։ Թէ սրա նման մի ընտրութիւն, որը լինում է առանց քուէարկութեան, որչափ արդար է կամ օրինաց համեմատ՝ այդ թողնում եմ աւելի ծանօթ անձանց բացատրութեան։ Այսչափ պարզ է, որ հակառակ է սահմանադրական կանոնների։ Նաև թէ սինոդի գործերը, որոշումներն և վճիռներն անգամ քահանաների մեծամասնութեան իսկական դատողութեան և գաղափարների համաձայն են լինում՝ այդ էլ թողնում եմ Ջուղայեցոց պատասխանելու։ Սակայն մինչև հիմա էլ չէ իմացվել, թէ ինչ են պատճառները, որ աշխարհականներ չեն կարող այս սինոդի անդամ ընտրվել։

Բագրատ վարդապետ Վարդազարեանի շատ գործերից մէկն էլ առաջին անգամ Ն.-Ջուղայում թերթ հրատարակելն էր։

«Նոր-Ջուղայի լրաբեր», հակառակ որ դժուարութիւնների պատճառով կանոնաւորապէս չէր հրատարակվում, ունեցաւ իր բազմաթիւ օգուտները։ Տխրալի է շատ, որ գոյութիւնը երկար չը տևեց. երանի թէ կրկին սկսվէր սրա հրատարակութիւնը, որը թողեց իր շատ օգուտները. այդ թերթը նաև մի միջոց էր Հնդկաստանի և Ջավայի Նոր-Ջուղայեցիների և սրանց ծննդավայրի միջև գրեթէ քայքայված կապերն ամրապնդելու և նրանց ծանօթ պահելու ազգային հաստատութիւններին վերաբերեալ գործերի հետ, որոնց նրանք այնչափ նպաստել են նիւթապէս տարիներից ի վեր և անում են հիմա էլ։

Նոր-Ջուղայից «Պարսկահայ» ծածկանունով յօդուածագիրը «Մշակում» հրատարակված իր վերջին նամակներից մէկում լաւ էր թելադրել սրբազան Այվատեանին՝ մի գրքոյկ հրատարակելու համար, ծանօթացնելու ժողովրդին իր երկար ճանապարհորդութիւնների մանրամասնութիւնները և իր տպաւորութիւնները Հնդկաստանի և Ջավայի հայոց մասին, նաև նրանց եկեղեցական և կրթական հաստատութիւնների վերաբերմամբ։ Շատ հետաքրքրական և բազմօգուտ կը լինի այս, և կը սիրենք յուսալ, որ քիչ ժամանակում այս գրքոյկը կարդալու բաղդը կունենանք։ Սէրգօ

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Թիֆլիսի վրաց թատրոնի վարչութիւնը ամեն ճիգ ու ջանք է թափում այդ թատրոնի ամառնային բաժանմունքը գրաւել հնար եղածին չափ ստուար քանակութեամբ հասարակութիւն։

Դրա համար էլ անցեալ տարվանից սկսած նա կազմակերպում է ներկայացումներ և զուարճալիքներ, իսկ վերջերս էլ հրաւիրել է ֆրանսիական ձևով ըմբշամարտողների մի բաւական պատկառելի թիւ, որոնք ահա մի քանի օր է պարբերաբար ըմբշամարտում են թատրոնի բեմի վրա։ Միջանկեալ պիտի նկատենք, որ ֆրանսիական ըմբշամարտը առհասարակ, թէ Եւրոպայում և թէ ամեն տեղ, հետաքրքրութեամբ է դիտվում, որպիսի հանգամանքի շնորհիւ վրաց թատրոնի յաճախողների թիւը բաւական մեծացել է վերջերս։ Ներկայիս ըմբշամարտողների մէջ կան յայտնի ըմբիշներ, աշխարհիս զանազան տեղերից, ի թիւս որոց նոյնիսկ և հեռաւոր Եապոնիայից։

Յունիսի 21-ին մենք առիթ ունեցանք ներկայ գտնվելու այդպիսի ըմբշամարտերից մէկին։

Այդ երեկոյ ըմբշամարտեցին՝ 1) Եանուշ Նաջին (չէխ) և Բէրնէկադոն (Եապոնացի)։ Առաջինը սրանցից այնքան ճարպիկ գտնվեց, որ առաջին իսկ րոպէին գետին գլորեց երկրորդին։

Սիբիրացի Նոկայ (3 արշ. 3 վերշ.) Մախովին յաղթեց հոլլանդացի Վան-Րոսէնը 15 րոպէ ըմբշամարտելուց յետոյ։

Թիֆլիսեցի Ապոլլոնը և տիրոլցի (Աւստրիա) Միխէլ Մայէրը 20 րոպէ շարունակ իրար այս ու այն կողմ դարձնելուց յետոյ, երկուսն էլ մնացին անպարտելի. երկու օրից յետոյ տեղի կունենայ վճռական ըմբշամարտ այս երկուսի միջև։

Տեղն է նկատել, որ տիրոլցի Մ. Մայէրը դիմում է այնպիսի ձևերի իր հակառակորդին գցելու համար, որպիսիք չեն թոյլատրվում ֆրանսիական ըմբշամարտի մէջ։

Ըմբիշներից ամենաճարպիկ, ֆիզիկապէս նուազ զարգացած Մերձ Բալտեան երկրի ըմբիշ Լիւդվիգր Պետերսոնի հետ ըմբշամարտելուց յետոյ պարտվեց վերջինից, բայց այդ այն կարգի պարտութիւններից էր, որը շատ յաղթութիւնից էլ բարձր է մեր կարծիքով։ Վերջում ըմբշամարտեցին Բուլ և Եանկօ Րէյնբէր։ Առաջինը յաղթեց վերջինին։

Ըստ երևոյթին կրկէսային տեսարանները գրաւում են մարդկանց. Ոչ ըմբիշ

Տաշկէնտում երկու երեխաներ, 8 և 10 տարեկան, ինչպէս հեռագրում են «Р. С.» լրագրին, մտան իրանց հօր առանձնասենեակը, հանեցին բաց արկղից լիքը ատրճանակը և սկսեցին խաղալ «մահվան պատիժ»։

— Կանգնիր պատի մօտ, իսկ ես քեզ կը գնդակահարեմ,—կարգադրեց աւագը։

Կրտսերը յօժարակամ համաձայնեց. երեխան ատրճանակը ուղղեց ուղղակի եղբօր ճակատին և քաշեց. ատրճանակը չը կրակեց։

— Ոչ, այդպէս չարժէ կանգնել. ես նախ կը կրակեմ ձեռքերիդ վրա,—նորից կարգադրեց մեծը։

Գնդակը թռաւ, և երեխան արիւնաթաթախ ընկաւ մեռած, վիրաւորված մէջքից։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

Մերվ, Բագրատ Մարտիրոսեանին. Դուք խնդրել էիք մեզ, որ խմբագրութեանս մէջ ծախվող գրքերից՝ Եր. վ. Տէր-Մինասեանի «Հայոց եկեղեցու վերանորոգութեան խնդիրը» և Մուշեղ եպ.-ի «Ընկերվարութիւն և հայ ընկերվարականներ» գրքոյկներից մի-մի օրինակ ուղարկենք ձեզ։ Այդ գրքերից առաջինն արժէ առանց ճանապարհածախսի՝ 25 կ., իսկ երկրորդը՝ նոյնպէս առանց ճանապարհածախսի՝ 30 կ.։ Ուրեմն ընդամենը 55 կ.։ Ձեր խնդրած այդ գրքերը ձեզ ուղարկվեցին վերադիր վճարով, որովհետև դուք գրքերի արժէքը և ճանապարհածախսը չէիք փոխադրել նախապէս։ Այդպիսի պայմաններում վերադիր վճարի համար պօստը մեզանից պահանջել է 25 կ., որպիսի գումարը գալով գրքերի արժէքի վրա՝ կանի 80 կ.։ Կարծեօք պարզ է հաշիւը։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառնային երթևեկութիւն)
(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ մարդատար № 12 գնացքը՝ 2 ժ. 38 ր. ցերեկ., Գանձակ է հասնում 9 ժ. 9 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 20 ր. գիշերվայ, Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 16 ր. գիշ., Բալաջարի 8 ժ. 1 ր. առաւօտ., Բագու՝ 8 ժ. 48 ր. առաւ.։ Արագ № 2 գնացքը՝ 8 ժ. 15 ր. առաւ. Գանձակ է հասնում 1 ժ. 28 ր. ցեր., Եւլախ՝ 3 ժ. 6 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 7 ժ. 15 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 10 ժ. 8 ր. գիշ., Բագու՝ 10 ժ. 53 ր. գիշ.։ Պօստատար № 4 գնացքը՝ 10 ժ. 4 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 4 ժ. 18 ր. գիշ., Եւլախ՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 23 ր. առաւ., Բալաջարի՝ 3 ժ. 9 ր. ցեր., Բագու՝ 4 ժ. 45 ր. ցեր.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պօստատար № 74/75 12 ժ. 22 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 11 ժ. 21 ր. առ., Էջմիածին կայար.՝ 4 ժ. 49 ր. ցեր., Նախիջևան՝ 10 ժ. 51 ր. գիշ.. Ջուլֆա՝ 12 ժ. 29 ր. գիշ.։ Ապրանքատար-մարդատար՝ 4 ժ. 15 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 3 ժ. 10 ր. գիշ., Էջմիածին՝ 8 ժ. 38 ր. առաւօտեան, Երևան՝ 10 ժ. 9 ր. առ.. և սրանից գէնը այլևս չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ մարդատար № 5՝ 7 ժ. 31 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 11 ժ. 45 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 30 ր. առաւ.։ Պօստատար № 3՝ 12 ժ. 24 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 5 ժ. 47 ր. երեկ., Բաթում՝ 3 ժ. 25 ր. գիշ.։ Արագ № գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 2 ժ. 39 ր. գիշ., Բաթում՝ 10 ժ. 49 ր. առաւօտեան։

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № 7/8 8 ժ. 28 ր. առ., Միխայլօվօ է հասնում 12 ժ. 42 ր. ցեր., Բօրժօմ՝ 2 ժ. 3 ր. ցեր.։ Մարդատար № 9/10 3 ժ. 36 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 7 ժ. 56 ր. երեկ., Բօրժօմ՝ 9 ժ. 13 ր. գիշերվայ.

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ պօստատար № 3՝ 12 ժ. 24 ր. ցեր.։ Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ.։ Մարդատար № 11՝ 6 ժ. 58 ր. առ. (այս գնացքը Բաթում չէ գնում)։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ արագ № 2 գնացքը՝ 7 ժ. 25 ր. առաւ.։ Պօստատար № 4՝ 9 ժ. 4 ր. երեկ.։ Մարդատար № 6՝ 11 ժ. 4 ր. առ. (այս գնացքը Բագու չէ գնում)։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստատար № 72/73՝ 6 ժ. 8 ր. առաւ.։ Մարդատար-ապրանքատար՝ 6 ժ. 33 ր. երեկոյեան։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ մարդատար № 9/10 8 ժ. 8 ր. երեկ.։ Մարդատար № 7/8 6 ժ. 28 ր. առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ԶԻԼԲԵՐՇԱՑ—12½—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ԶԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՆԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
103. 0—79

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԳԵԱՆ
Աչքի հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւնը ամեն օր
Առաւօտեան ժամը 10—1
Երեկոյեան ժամը 5—7
Վելիամինօվսկայա փող № 8
(օ. մ.) 564. 100—28

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Քութայիսի Հայոց ծխ. երկդասեան երկսեռ դպրոցի համար
հարկաւոր է
ՄԻ ՈՒՍԱԳ-ՈՒՍՈՒՑԻՉ
500 րուբլի ռոճիկ, սենեակ, վառելիք, լուսաւորութիւն և ծառայ.
ԵՒ ՄԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻ,
որը ծանօթ լինի մանկական պարտէզի դասաւանդութեան եղանակին. 450 ր. ռոճիկ։ Ցանկացողները խնդրի հետ պէտք է ներկայացնեն ծառայութեան համար փաստագրեր և ուսման վկայականներ կամ պատճէններ։ Հասցէն՝ Кутаисъ, Полицейская. Попечителю П. Н. Рафаелову.
(ա. օ.) 852. 2—2

ՄԱՄՈՒԼԻ ԲԻՒՐՈ
(ԱՂԲԻՒՐ-ՏԱՐԱԶԻՆ կից)
ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ 700 ՀԱԶԱՐ
քառ. սանտ. ընտիր ԿԼԻՇԷ փայտի, պղնձի և ցինկի վրա տրվում են փոքր պարբերական հանդէսների, դասագրքերի, ալմանախների, ալբոմների, օրացոյցների համար։ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ ԵՆ ամեն տեսակ կլիշէների պատուէրներ, որ պատրաստվում են Եւրոպայի հռչակաւոր արուեստանոցներում։ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ ԵՆ տպագրական գործի հետ առնչութիւն ունեցող ամեն տեսակ պատուէրներ։ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄ ԵՆ ցանկացողների համար օրացոյցներ, գրքեր, ալբոմներ, բրօշիւրներ, պիէսներ և այլն և այլն։
Դիմել Тифлисъ, Бюро Печати. Малатовская № 5.
(չ. ու.) 810. 0—6

Печатается и въ самомъ непродолжительномъ времени поступитъ въ продажу:
„СПИСОКЪ ФАБРИКЪ И ЗАВОДОВЪ РОССІИ".
Списокъ этотъ съ разрѣшенія Г. Министра Финансовъ и Г. Министра Торговли и Промышленности—составленный Редакціею «Торгово-Промышленной Газеты» и издаваемый Торговымъ Домомъ Л. и Э. Метцлъ и К°,
ЯВЛЯЕТСЯ ЕДИНСТВЕННЫМЪ ОФФИЦІАЛЬНЫМЪ ИЗДАНІЕМЪ
перечня существующихъ въ Европейской и Азіатской Россіи фабрично-заводскихъ предпріятій.
Какъ оффиціальное изданіе «Списокъ фабрикъ и заводовъ Россіи» будетъ заключать въ себѣ точныя данныя о всѣхъ предпріятіяхъ фабрично-заводской промышленности, свыше 30.000 адресовъ, и кромѣ сего, въ немъ будутъ сообщены впервые самыя полныя свѣдѣнія о всѣхъ табачныхъ и спичечныхъ фабрикахъ, сахарныхъ, винокуренныхъ и кирпичныхъ заводахъ, мукомольныхъ мельницахъ и маслодѣльныхъ заводахъ.
Съ выпускомъ этого единственнаго оффиціальнаго изданія торгово-промышленнымъ кругамъ уже не придется прибѣгать къ различнымъ частнымъ аналогичнымъ изданіямъ, которыя, преслѣдуя исключительно коммерческія цѣли и не заботясь нисколько о полнотѣ и точности свѣдѣній, сообщаютъ, якобы по оффиціальнымъ даннымъ, въ спискахъ фабрикъ и заводовъ уже устарѣлыя, крайне неточныя и далеко неполныя свѣдѣнія.
Цѣна «Списка фабрикъ и заводовъ въ Россіи» по предварительной подпискѣ опредѣлена въ 10 рублей за экземпляръ, каковая по выходѣ изданія въ свѣтъ будетъ значительно повышена.
Подписка принимается въ редакціи «ТОРГОВО-ПРОМЫШЛЕННОЙ ГАЗЕТЫ», С.-Петербургъ, Галерная, 24, и въ Торговомъ Домѣ Л. и Э. МЕТЦЛЬ и К°, Москва, С.-Петербургъ, Варшава.
142. 0—12

Типографія „Экономія" Большая Ванкская № 3.